

Anteeksipyyttäminen on uskonnollisille yhteisöille vaikeaa

Mikko Ketola & Matti Myllykoski

■ Uskonnollisessa liikkeessä ylimmän johdon julistaminen opillisesti erehtymättömäksi tai arvostelun yläpuolella olevaksi ei ole omiaan luomaan keskustelulle avointa ja kriittisyyttä sallivaa ilmapiiriä, jossa ongelmat tulisivat esiin ja jossa niistä voisi keskustella sellaisina kuin ne oikeasti ovat. Vahvasti auktoriteetti johtoinen uskonnollisuus levittää ympärilleen pelon, salaisuuksien ja valheiden ilmapiiriä, jossa ihmiset oirehtivat yhteisönsä tekopyhyttä ja luonnottomia sosiaalisia suhteita. Toiset purkavat ahdistustaan ryhtymällä kiusaajiksi, toiset taas alistuvat kiusattaviksi saadakseen syvästi kaipaamaansa rakkautta ja hyväksyntää.

Lieneekö sattumaa, että suurista kristillisistä kirkoista juuri roomalaiskatolisella kirkolla on riesanaan mittava pedofiiliskandaali? Onko sattumaa sekkin, että Suomen herätysliikkeistä juuri lestadiolaisuus joutuu painiskelemaan saman ongelman kanssa? Vaikka muut kirkkokunnat ja liikkeet meillä ja muualla eivät ole synnittämiä eikä ensimmäisen kiven heittäjäksi kannata ilmoittautua kenenkään, ilmiötä voisi silti pohtia tarkemmin. Yksi tärkeä yhtäläisyys ja skandaalin selitystekijä näyttäisi olevan kummankin yhteisön autori-

täärisyydessä sekä yhteisön maineen ja pyhyden suojelemisessa yksilön oikeuksien kustannuksella.

Jotain samaa on siinä, miten kumpikin yhteisö on toiminut oman kriisinsä käsittelyssä. Katolisessa kirkossa yksittäisiä hyväksikäytön uhreja tuli asiansa kanssa julkisuuteen, jotkut heistä vetosivat kirkon johtajiin, jotta nämä suhtautuisivat vakavasti hyväksikäyttöön, ja tiedotusvälineet julkaisivat aika ajoin uhreja koskevia juttuja. Kun kriisi sitten toden teolla puhkesi, kirkon johdolla kesti kauan päästä tosiasioiden torjunnasta ja vähättelystä ongelman vakavuuden hyväksymiseen ja uhrien kärsimysten tuumamiseen ja hyvittämiseen.

Katolisen kirkon on ollut vaikea tarttua itse toimeen hyväksikäyttöskandaalin selvittämisessä ja purkamisessa. Enemmänkin monet piispat ovat yrittäneet oikeuskeinoin estää hiippakunnallisten arkistojen avaamisen tutkijoille. Samalla tavalla on vanhoillislestadiolaisuuden hyväksikäyttötapausten selvittämisessä tarvittu ulkopuolisten aktiivisuutta, ajatellaanpa vaikka **Johanna Hurtigin** ansiokasta toimintaa. Vaikka hän on itse taustaltaan lestadiolainen, hän on saanut

toimintansa vuoksi kuulla olevansa uskovien vihollinen.

Vanhoillislestadiolaisuuden toisesta suuresta traumasta, hoitokokouksista, puhuttiin kyllä julkisuudessa 1970–1980-lukujen taitteessa, ja **Jorma Kurvinen** sekä **Miikka Ruokanen** kirjoittivat asiaa koskevat kirjatkin, mutta sen jälkeen kokouksissa kärsimään joutuneiden asiaa ovat pitäneet esillä lähinnä yksittäiset ihmiset. Internetin keskustelufoorumit mahdollistivat viimein sen, että hoitokokousten uhrin pystyivät yhdessä ja nimettöminä – mikä on ollut ilmeinen välttämättömyys vanhoillislestadiolaisuuden piirissä rehotaneen liikkeen virallisesta linjasta poikkeavien henkisen painostamisen vuoksi – vertailemaan kokemuksiaan. Vanhoillislestadiolaisuuden tiukan eksklusiivisen pelastusopin vuoksi liikkeen johdon oli kuitenkin mahdotonta myöntää, että jotain olisi tehty väärin, koska Jumalan valtakunta maan päällä ei voi erehtyä. Vasta aivan viime aikoina on näkynyt merkkejä muuttuneesta suhtautumisesta.

Kumpikin yhteisö on viivytellyllään ja oman maineensa suojelemisen priorisoinnilla aiheuttanut paljon turhaa kärsimystä omille jäsenilleen. Seksuaalinen hyväksikäyttö traumatisoi lapset tavallisesti koko heidän elämäkseen, ja monet eivät ole kestäneet taakkaa vaan ovat tehneet itsemurhan. Samoin hoitokokoukset ovat aiheuttaneet monille niiden kohteeksi joutuneille niin suuria henkisiä ongelmia, että itsemurhiakin on tapahtunut.

Anteeksipyyttäminen ei ole ollut helppoa. Hieman helpompaa se on vaikuttanut olevan katolisen kirkon piispoille ja paaville. Monet piispat ovat pyytäneet

anteeksi seurakuntiansa edessä niiden pappien puolesta, jotka rikollisia tekoja ovat tehneet. Paavi on tavannut matkoillaan hyväksikäytön uhreja yksityisesti ja pyytänyt heiltä anteeksi heitä loukanneiden pappien vuoksi. Katolisessa kirkossa on tosin jossakin määrin sama ongelma kuin vanhoillislestadiolaisuudessa: itse yhteisö on periaatteessa pyhä ja virheetön, ja anteeksi voidaan pyytää vain niiden ”kirkon poikien ja tyttärien” puolesta, jotka ovat pahaa tehneet.

Muutama viikko sitten vanhoillislestadiolaisen liikkeen johto teki jotain, mitä siltä oli pitkään odotettu ja vaadittu. Se pahoitteli hoitokokousten yhteydessä ”esiintyneitä oppiharhoja ja väärinkäytöksiä”. Joillekin tämä varmaan riitti, ja ehkä se oli joidenkin mielestä liiankin pitkälle menevä myönnitys. Huomiota kannattaa kiinnittää kuitenkin sanavalintaan: kyseessä oli pahoittelu eikä anteeksipyyntö. Ja kenen puolesta pahoiteltiin? Ei sentään koko liikkeen tai edes liikkeen johdon vaan yksittäisten kristittyjen puolesta. ”Kun yksittäiset kristityt erehtyvät, vika ei ole seurakunnan.” Mitään yhteyttä ei haluttu tunnustaa tapahtuneiden väärinkäytösten ja liikkeen johtomiesten aktiivisuuden välillä. Ei ole vaikea ennustaa, että keskustelu hoitokokouksista ei lopu tähän.

Irlannissa on hallitus suunnitellut säätävänsä lain, joka pakottaisi papit kertomaan rippituolissa kuulemistaan seksuaalirikoksista. Näin pitkällä ei olla Suomessa, vaikka rippisalaisuuden murtamisesta on kyllä lehtien palstoilla keskusteltu, kuten **Johannes Alaranta** artikkelissaan tässä numerossa kertoo.

”Murheelliset Asiat” – Vanhoillislestadiolaisuuden pedofiliakohu

Johannes Alaranta

■ Kirkon piirissä alkoi alkuvuonna 2010 keskustelu lasten hyväksikäytöistä. Julkisuudessa oli jo pitkään keskusteltu katolisen kirkon vastaavasta ongelmasta. Kohu laajeni nopeasti vanhoillislestadiolaiseen liikkeeseen kun ilmeni, että herätysliikkeen piirissä oli ollut lasten hyväksikäyttötapauksia. Olin itse mukana julkisessa keskustelussa siksi, että tutkin papin vaitiolovelvollisuutta ja olen toiminut kirkkohallituksen asiantuntijana. Kohun alkaessa päivitettiin parhaillaan kirkon työntekijän vaitiolovelvollisuusjulkaisua ja tätä kautta nimeni tuli toimittajien tietoon. Puutuin julkisuudessa erityisesti rippää koskeviin ongelmakohtiin.

Tässä artikkelissa käyn läpi pedofiliakohua vanhoillislestadiolaisten näkökulmasta. Olen itse vanhoillislestadiolainen. Koska olin mukana julkisessa keskustelussa, en ole aivan puolueeton tarkkailija. Kohun alkaessa olin vielä lestadiolainen saarnamies. Sittemmin minut on erotettu kyseisestä tehtävästä. Olen kirkon pappi ja työskentelen tällä hetkellä Itä-Suomen yliopiston tutkijana. Pysin artik-

kelissa osallisuudestani huolimatta mahdollisimman suureen puolueettomuuteen.

Vanhoillislestadiolaisten osalta keskustelu lähti liikkeelle YTT **Johanna Hurtigin** esittämistä arvioista, että vanhoillislestadiolaisten keskuudessa on kymmeniä lasten hyväksikäyttötapauksia. Hurtig oli ollut yhteydessä Suomen Rauhanyhdistysten keskusyhdistykseen (SRK) jo vuonna 2008. Julkisuudessa olleiden tietojen mukaan lasten hyväksikäytöstä oli keskusteltu julkisesti myös 1980-luvulla.

Varhaisessa vaiheessa mielenkiinto kohdistui rippiin ja opetuksen anteen antamisesta. Oma asiantuntemukseni asian tiimoilta rajoittuu rippiin ja siksi tässä artikkelissa keskityn erityisesti siihen. Uhrien kokemuksen mukaan vaikutti siltä, että ripillä on ollut keskeinen merkitys siinä, ettei asioita oltu osattu hoitaa aina ajoissa.

Kotimaa 23.9.2010, Jussi Rytönen, Hannan (nimi muutettu, hyväksikäytetty) haastattelu

Pedofilia ei ole mikään lestadiolaisuuden erityisongelma. Herätysliikkeen ajattelutavoissa oli Hannan mielestä

silti jotain, mikä ei ainakaan auttanut pedofiilatapausten käsittelyä.

Hanna kuuluu niihin, joiden mielestä ongelma on lestadiolaisen liikkeen rippikäytännössä. Hän lisää, että ongelma on eri lestadiolaisryhmissä samanlainen.

– Ripillä voidaan kuitata se, että tällaista pahaa on tapahtunut. Varsinkin, jos syntinsä tunnustava osoittaa katumusta. Mutta ei asiaa sillä tavalla oteta todesta eikä ihminen saa apua, Hanna parahtaa.

Helsingin Sanomat, 7.5.2010, Tommi Nieminen, Minnan (nimi muutettu, hyväksikäytetty) haastattelu.

Vanhoillislestadiolaisuudessa ripittäytyminen – syntien anteeksipyyntö – on keskeinen asia. Kun kuka tahansa yhteisön jäsen julistaa synninpäästön, asiasta ei periaatteessa saa enää puhua. On synty ottaa esille asiat, jotka on sovittu yhteisön ja Jumalan edessä. Rikosilmoituksenkin teko oli Minnan tapauksessa yhteisön silmissä mahdoton vaihtoehto.

”Niinpä kenenkään ei tarvitse kohdata minua eikä totuutta, koska ne ovat sovittuja asioita”, Minna sanoo. Näin syyllisyys käännettiin. Minnasta tuli yhteisön silmissä syntinen, kun hän aikuisiällä yritti saada oikeutta.

Armon ovat saaneet vain raiskaajat.

”Minua kehoitettiin soittamaan kaikille sisaruksilleni ja pyytämään heiltä anteeksi sitä, millainen olen”, Minna kertoo. ”Sisarukset ilmoittivat, etteivät he tue minua enää.” –

Hyväksikäyttötapauksia on käsitelty myös kotipaikkakunnan lestadiolaisten johtokunnassa. Minna on kertonut sen myös Suomen Rauhanyhdistysten keskusyhdistyksen johdolle, joka on vanhoillislestadiolaisten korkein elin. Johtokunnassa synty on langetettu Minnan niskaan, joka ei ole antanut anteeksi raiskaajilleen, vaan on ottanut yhä uudestaan yhteisön anteeksi antamat teot esille. SRK:ssa hänet otettiin jo astetta vakavammin vastaan, mutta Minna ei tiedä, että tapaus olisi aiheuttanut toimipiteitä.

Tapauskuvausten perusteella vaikuttaa siltä, että eräs keskeinen selittäjä tapauksen pitkittymiselle oli ollut opetus ripistä. Rippi itsessään ei tietysti ole aiheuttanut lasten hyväksikäyttötapauksia, mutta se on vaikeuttanut uhrien kokemuksen mukaan niihin puuttumista. Toisinaan on käynyt niin, että puuttuminen on jäänyt kokonaan. Tapaus on vanhentunut ja pahimmassa tapauksessa tekijä on siirtynyt seuraavaan uhriin. On myös tapauksia, joissa vanhoillislestadiolainen opetus anteeksiantamuksesta on mahdollistanut sen, että tekijä on pystynyt ”puhdistamaan tuntonsa” ja jatkamaan osin tästäkin johtuen tekojaan.

Vanhoillislestadiolaista rippiä kuvataan esimerkiksi **Esko Säaskilahden** artikkelissa Vanhurskauden puku **SRK:n vuosikirjassa** vuonna 2007:

Jos uskovainen joutuu johonkin erityiseen syntiin, joka vaivaa omaatuntoa ja haittaa uskomista, on mahdollisuus puhua siitä jollekin luotetulle uskovaishenkilön kesken. Keskustelussa voi kertoa avoimesti, mitä on tapahtunut, minkälainen synty vaivaa omaatuntoa. Kun uskovainen ystävä saarnaa synnit anteeksi, tunnolle laskeutuu Jumalan rauha. – Edellä kuvattua synnin tunnustamista kutsutaan ripiksi.

SRK:n puheenjohtajanakin toiminut

Erkki Reinikainen painotti kirjassaan **Näin on kirjoitettu** vuonna 1986, että ripin salaisuutta rippi-isä ei saa paljastaa vaan hänen tulee olla ”suljettu astia.” Tämä opetus ehdottomasta vaitiolosta on vanhoillislestadiolaisuudessa hyvin keskeinen.

Vanhoillislestadiolaisuudessa yksityinen rippi on laajasti käytössä. Rippiä siis oikeasti käytetään paljon, toisin kuin vaikkapa luterilaisen kirkon piirissä. Ri-

pissä on käytössä perinteinen malli eli synnintunnustus ja synninpäästö. Käytännöllisen teologian professori **Paavo Kettusen** mukaan suomalaisessa keskustelussa on esiintynyt kaksi ripin ymmärtämisen mallia. Ensimmäisessä on korostettu ripin liittymistä synti-anteeksiantamus -asetelmaan. Tässä lähtökohdassa ripin tehtävänä ei ole käsitellä ihmissuhteiden ristiriitoja eikä tunne-elämän kysymyksiä. Toinen ymmärtämisen malli on ollut rippi-käsitteen käyttäminen yleisemmässä merkityksessä, jolloin rippi saa sielunhoidollisen keskustelun luonteen. Rippi on tällöin pitkäaikainen prosessi, jonka tehtävänä on ihmisen auttaminen useiden keskustelujen avulla. Tässä muodossa päähuomio on keskustelun myötä tapahtuvassa anteeksiantamuksessa eikä julistetussa absoluutiassa. Näiden perinteisten mallien ohella Kettunen hahmottelee kolmannen mahdollisuuden. Sen mukaan rippiä voidaan tarkastella myös anteeksiantamuksen etsintänä. Keskeistä tällöin on se, että ihminen, joka tulee ripittäytymään, etsii anteeksiantamusta. Tässä lähestymistavassa ihminen on anteeksiantamuksen etsijä silloinkin, kun hän ei pysty ottamaan vastaan synninpäästöä. Tärkeää ei ole vain se, että ripissä julistetaan absoluutio vaan se, pystyykö ihminen huolimaan itselleen anteeksi. Kettunen käyttää termiä ”anteeksihuoliminen”.

Opetuksella anteeksiantamuksesta on vanhoillislestadiolaisuudessa hyvin keskeinen merkitys. Tämä vaikuttaa esimerkiksi sen, että liikkeen piirissä elävät oikeasti uskovat anteeksiantamukseen. Kun vaikkapa lasten hyväksikäyttäjälle

saarnataan teko syntinä anteeksi hän voi ajatella, että tekoa ei enää ole. Synti on upotettu ”pohjattomaan armonmereen” eikä sitä saa sieltä ylös nostaa.

Tällöin voi käydä niin, että tekijä voi jatkaa tekojaan syyllisyydestä ainakin osittain vapaana. Pahimmillaan on voinut käydä niinkin, että tekijä on pyytänyt tekoaan anteeksi uhrilta. Uhria on saatettu myöhemmin myös painostaa sanomalla, että synti tulee sen päälle, joka puhuu rippisalaisuuden alaisista asioista. Uhri jos joku tietää, kuinka kauheasta synnistä on kyse. Ei hän halua sitä päälle.

Uhrien kannalta tilanne on usein ollut kestävä; uhrilta on riistetty fyysisen koskemattomuus ja hänen psyykeensä on rikottu. Samalla on viety luottamus ”elämän kalleimpaan asiaan” eli uskoon. Uskosta onkin tullut yksi keskeinen seittävä tekijä pahuuden jatkumiselle.

Vanhoillislestadiolaisen liikkeen johdoto reagoi varsinkin kohun alussa puolustamalla rippisalaisuutta:

Päivämies 27.1.2010, Pääkirjoitus
Rippisalaisuus on ehdoton. Sielunhoitajalta vaaditaan armollisuutta, mutta myös taitoa ja ryhtiä.

Rauhan Tervehdys 12.5.2010
Suomen Rauhanyhdistysten Keskusyhdistyksen (SRK) pääsihteeri Aimo Hautamäki pitää rippi-isän tai -äidin vaitiolovelvollisuutta ehdottomana, eikä ripin vastaanottajan tule siksi kertoa hänelle uskotusta rikoksesta viranomaisille. Hautamäki perustelee ripin luottamuksellisuutta katekismuksella, jossa hänen mukaan ei erotella vaitiolovelvollisuuden suhteen pappeja ja muita kristittyjä.

”Ripin vastaanottaja on sidottu vaitiolovelvollisuuteen siitä, mitä henkilökohtaisessa ripissä puhutaan”, Hautamäki siteeraa katekismusta.

Päivämies 27.1.2010, Pääkirjoitus

Syntiin ajautunut tarvitsee myös sielunhoitoa. Jumalan sana tuomitsee synnin, mutta tarjoaa katuvalle Jumalan armoa. Raamatun mukaan synnit annetaan anteeksi, kun ihminen nöyrytyy parannukseen – vaikka kysymyksestä olisivat niinkin rumat asian kuin inesti tai pedofilia. Jeesus suhtautuu syyllisyyttä tuntevaan rikoksen tekijään yksiselitteisesti. Kun katuva tulee luokse ja sanoo ”minä kadun” erittelemättä tekonsa suuruutta, hänelle neuvotaan antamaan anteeksi (Luuk. 17:4)

Osittain reaktion voimakkuuteen saattoi vaikuttaa se, että rippi nousi varhaisessa vaiheessa esiin ja epäkohtien esille nostajana toimi vanhoillislestadiolainen. Toisaalta vaikuttavana tekijänä saattoi olla myös se tosiasia, että ripillä on vanhoillislestadiolaisuudessa niin merkittävä asema. Sen arvostelu ehkä siksi koettiin niin vaikeaksi asiaksi.

Painotin itse julkisessa keskustelussa toistuvasti sitä tosiasiaa, ettei ehdoton vaitiolo koske maallikoita. Kirkkolain tiukka vaitiolovelvollisuus koskee vain pappia ja virassa olevaa lehtoria. Muilla ei ole lain säätämää ehdotonta vaitiolovelvollisuutta. Kirkkolain 5 luvun 2 pykälässä (1054/1993) säädetään papin ehdottomasta vaitiolovelvollisuudesta eli rippisalaisuudesta:

Yksityisessä ripissä tai muuten sielunhoidossa papille uskottua asiaa ei saa ilmaista, eikä myöskään sitä henkilöä, joka papille on uskoutunut.

Kun pappia kuulustellaan todistajana, hän ei saa ilmaista sitä, mitä yksityisessä ripissä tai sielunhoidossa on hänelle uskottu.

Jos joku yksityisessä ripissä tai sielunhoidossa ilmaisee yleisen lain mukaan ilmiannettavan rikoksen olevan hankkeissa, papin on kehotettava häntä ilmoittamaan asiasta viranomaisille tai sille, jota vaara uhkaa. Jollei hän suostu siihen, papin on kerrottava hyvissä

ajoin ja varovasti asiasta viranomaisille, kuitenkin niin, ettei asianomainen suoraan tai välillisesti tule siitä ilmi.

Asiaa voidaan katsoa myös toisesta näkökulmasta. Yleisesti ottaen tietyistä teoista, kuten vaikkapa lapsen seksuaalisesta hyväksikäytöstä on velvollisuus tai vähintäänkin oikeus tehdä ilmoitus viranomaisille. Näin toimimalla saadaan apu sekä uhrille että tekijälle. Esimerkiksi jos tietää lapsen törkeän seksuaalisen hyväksikäytön olevan ”hankkeilla” siitä on sakon tai vankeuden uhalla *ilmoitusvelvollisuus*.

Asia erikseen on sitten se, että kaikilla kristityillä sielunhoitajilla on ”moraalinen vaitiolovelvollisuus”. Tämä tarkoittaa sitä, että jokainen, jolle on uskouduttu, on sidottu vaitioloon. Erityisen tärkeä tämä moraalinen vaitiolovelvollisuus on silloin, kun ihminen hädässään kääntyy lähimmäisensä puoleen ja kertoo hänelle elämänsä kipukohdista. Näistä asioista ei saa puhua muille. Tämä moraalinen vaitiolovelvollisuus kuitenkin väistyy silloin, kun kyse on sellaisesta teosta, joka on lakien mukaan saatettava viranomaisten tietoon.

Kirkon virallinen linja tuli kohun aikana selväksi. Esimerkiksi piispa **Seppo Häkkinen** kirjoitti *Helsingin Sanomissa* rippisalaisuudesta selkeästi. Samalla Häkkinen myös kommentoi vaadetta kontrollista:

Helsingin Sanomat, 1.10.2010, Mikkelin hiippakunnan piispa Seppo Häkkinen, mielipidekirjoitus

Luottamuksellisuus liittyy sielunhoidon olemukseen, kuten kaikkeen muuhunkin auttamistoimintaan. Sen sijaan ehdoton rippisalaisuus ei koske pappien ja lehtoreiden lisäksi muita työntekijöitä tai maallikoita. Kirkkolaki on tältä osin hyvin selvä.

HS:n kirjoituksissa on kritisoitu sitä, ettei kirkko valvo maallikoihin ulottuvaa rippisalaisuutta. Sitä ei valitettavasti voida valvoa, koska ehdoton rippisalaisuus ei koske maallikoita. Asiasta on puhuttu myös kirkon ja herätysliikkeiden johtajien kanssa käydyissä neuvotteluissa

Myöhemmin SRK teki sisäisen selvityksen hyväksikäyttötapauksista. Selvitys perustui pitkälti Johanna Hurtigilta saatuihin tietoihin, mutta siinä kuultiin muitakin henkilöitä, myös allekirjoittanutta. Minulle ei, pyynnöstä huolimatta, koskaan näytetty selvitystä, joten en tiedä sen sisällöstä. Selvityksen teki vanhoillislestadiolainen asianajaja Eero Hyytinen. Selvityksen perusteella tapaukset myönnettiin ja 7.4.2011 pidetyssä tiedotustilaisuudessa todettiin, että aina ei ole osattu toimia oikein.

Kuuhunta jatkuu yhä. Vuoden 2011 suviseurojen ja myös opistoseurojen puheissa puhuttiin toistuvasti ”murheellisista asioista” ja ”median ajojahdistista”. Mielenkiintoinen piirre keskustelussa on ollut, että asian esille nostajia on mustamaalattu. Julkinen keskustelu on koettu loukkaavaksi ja vääräksi tavaksi hoitaa asia. Tosiasiahan on, että alun perin koko tapaus on yritetty hoitaa nimenomaan SRK:n kautta. Yhteyksiä SRK:hon oli useita jo vuosina 2008 ja 2009. Vasta julkinen keskustelu vaikutti sen, että selvitys päätettiin tehdä. On mahdollista myös se, ettei liikkeen johdon piirissä tajuttu asian vakavuutta aiemmin. Toisaalta on ollut myös paljon niitä vanhoillislestadiolaisia, joiden mielestä asian esiin nostaminen on ollut hyvä asia.

Lasten hyväksikäyttötapauksen esiin

tuleminen on johtanut vanhoillislestadiolaisen liikkeen syvään kriisiin. Oma näkemykseni on, että kriisistä voi selvitä vain tosiasiat tunnustamalla, olivatpa tosiasiat kuinka murheellisia tahansa. On täysin ymmärrettävää, että yhteisössä on paljon niitä, jotka varsinkin aluksi reagoivat tapahtumiin kieltämällä ”murheellisten asioiden” olemassaolon. Tämä on täysin normaali reaktio. Monet niistäkin, jotka ovat tunnustaneet tosiasiat, ovat pyrkineet selittämään asian parhain päin. Tästä on seurannut se, että on saatettu ainakin epäsuorasti syyttää asiasta julkisesti puhuneita. Julkisesti esiintyneitä on myös suoraan uhkailtu. Erityisesti mustamaalaaminen on kohdistunut tutkija Johanna Hurtigiin. Toivon ja uskon, että Hurtigin maine puhdistetaan. Johanna Hurtig on toiminut asiantuntijana ja lasten asemasta huolta kantaen. Syytökset taka-ajatuksista ovat valitettavia. Ainoa taka-ajatus kaikilla meillä, jotka olemme asioista julkisesti puhuneet, on se, että lapset saisivat turvallisemman kasvuympäristön ja epäkohtia pystyttäisiin vähentämään.

Kirjallisuutta

Aika puhua – Aika vaieta

2011 Rippisalaisuus ja vaitiolovelvollisuus kirkossa. Kirkkohallitus. Helsinki.

Häkkinen, Seppo

2009 Aika vaieta ja aika puhua: Kirkon työntekijän vaitiolovelvollisuuden ja ilmoitusvelvollisuuden jännite. teoksesta: Teologinen aikauskirja 4/2009. s. 290–305. Forsan kirjapaino Oy. Forssa.

Joka viettelee yhden näistä pienimmistä

2000 Lapsen seksuaalisen hyväksikäytön ennaltaehkäiseminen ja kirkon vastuu. Helsinki

Jormakka Terhi

2010 Lasten seksuaalisen hyväksikäytön ilmeneminen Suomen evankelis-luterilaisen kirkon pappien ja lehtoreiden toimittamissa yksityisissä ripeissä ja sielunhoidossa. Kyselyraportti. Kirkon tutkimuskeskus.

Kettunen, Paavo

1997 Kehittyvä sielunhoito. – Sielunhoidon käsikirja. Toim. Aalto, Kirsti & Esko, Martti & Virtaniemi, Matti-Pekka: Sielunhoidon käsikirja. s. 44–70. Porvoo: Kirjapaja.

1998 Suomalainen rippi. Helsinki: Kirjapaja. Hengellisen ohjauksen ja työnohjauksen rajalla. Teoksesta: teologinen aikakauskirja 5/1999. s. 360–371. Forssa: Forssan kirjapaino Oy.

2005 Salassapito ja puhuminen velvollisuutena. Kirkko–Taide–Viestintä. Markku Heikkilän juhla-kirja. Toim. Sari Dhima. Helsinki: Suomen kirkkohistoriallinen seura.

Kirkon työntekijän vaitiolovelvollisuus

2002 Suomen evankelisluterilaisen kirkon

kirkkohallituksen julkaisuja 2002:2 Helsinki.

Kirkko ja lastensuojelutyö

2007 Tausta-aineistoa varhaisesta tukemisesta ja lastensuojelusta seurakunnan työntekijöille. Kirkkohallitus. Helsinki.

Lapsi perheneuvonnassa

2006 Lapsiperhe perheneuvonnan asiakkaana -työryhmän raportti.

Kirkkohallituksen perheasiain yksikkö. Toimittanut Juha Silvo. Kirkkohallituksen monistamo. Helsinki.

Reinikainen, Erkki

1986 Näin on kirjoitettu. Suomen Rauhan-yhdistysten Keskusyhdistys r.y. Oulu.

Sääskilähti, Esko

2007 Vanhurskauden puku. Teoksesta; Muutoksen keskellä. SRK:n vuosikirja 2007 Suomen Rauhan-yhdistysten Keskusyhdistys ry, Oulu. Gummerus Kirjapaino Oy. Jyväskylä.

Vartija 50 vuotta sitten

Joku on lausunut, että maailmassa tarvitaan nyt ajatusta ja rukousta. Vahinko on, jos ne jotka ajattelevat eivät rukoile, ja jos ne jotka rukoilevat eivät ajattele.

– Pakinoitsija **Socius Vartijassa** 4/1961.

Irlannin katolisuuden hyväksikäyttökriisi

Mikko Ketola

■ Eräänä aamupäivänä marraskuun 2009 lopulla **Andrew Madden** istui Irlannin oikeusministeriön tiloissa ja luki tuomari **Yvonne Murphyn** tutkimuskomission vasta valmistunutta kolmiosaista raporttia. Raportin virallinen julkistaminen oli saman päivän iltapäivällä, mutta Madden ja muutama muu oli saanut erikoisluvan tutustua siihen jo ennakolta. Madden oli 11-vuotiaana joutunut katolisen papin seksuaalisesti hyväksikäyttämäksi, ja raportti koski Dublinin kato-
lisessa arkkihiippakunnassa vuosina 1975–2004 paljastuneita hyväksikäyttötapauksia.

Maddenia kahden ja puolen vuoden ajan viikoittain hyväksikäyttänyt pappi oli nimeltä **Ivan Payne**. Madden oli valittanut hänestä oman opettajansa välityksellä arkkipiispan taloon, ja Payne oli kysyttäessä myöntänyt tekonsa. Se ei kuitenkaan ollut merkinnyt sitä, että asia olisi ollut loppuun käsitelty. Paynea ei ollut pidätetty virasta, vaan hänet oli vain siirretty toiseen seurakuntaan. Hänen uhrikseen oli joutunut vielä ainakin seitsemän muuta poikaa sen jälkeen, kun Madden oli valittanut hänestä 1981. Payne tuomittiin viimein vuonna 1998 van-

kilaan, josta hän vapautui 2002. Kun Murphyn raportti tuli julki, Payne painui maan alle Walesissa sijainneesta kodistaan.

Andrew Madden oli ollut ensimmäinen Irlannin kansalainen, joka oli puhunut julkisuudessa joutumisesta katolisen hyväksikäyttäjäpapin uhriksi. Se oli tapahtunut 1995. Edellisenä vuonna Irlannin hallitus oli kaatunut toisen papin tapauksen vuoksi. **Brendan Smyth** oli Pohjois-Irlannissa työskennellessään syyllistynyt usean tytön ja pojan hyväksikäyttöön. Sen jälkeen hänen sääntökuntansa oli siirrellyt häntä Irlannissa ja Yhdysvalloissa sijaitsevien seurakuntien välillä ja suojellut häntä joutumisesta brittien pidättämäksi. Irlannin silloinen pääministeri **Albert Reynolds** oli hallituksineen joutunut eroamaan, kun oli paljastunut, että hänen oikeusministerinsä oli yhdessä kirkon viranomaisten kanssa viivytännyt Britannian hallituksen luovutuspyynnön toimeenpanoa. Tapaus oli murtanut irlantilaisen tabun pappien koskemattomuudesta lain edessä.

Andrew Madden oli vuonna 1995 väittänyt myös, että Dublinin arkkihiip-

pakunta oli maksanut hänelle 30 000 £ korvausta, jotta hän pysyisi hiljaa kärsimyksistään Ivan Paynen kynsissä. Arkkipiispa **Desmond Connell** kiisti korvauksen maksamisen lehtimiesten siitä kysyessä mutta joutui myöhemmin nolosti kiinni valheesta. Murphyn raportissa tämä kuvattiin niin, että Connellin itsensä mielestä kyseessä ei ollut valhe, sillä journalistien kysyessä häneltä, käytetäänkö hiippakunnan rahoja tällaisiin korvauksiin, hän oli vastannut kielteisesti. Connellin mukaan kyseessä olisi ollut valhe, jos hän olisi vastannut kielteisesti menneessä aikamuodossa esitettyyn kysymykseen, toisin sanoen että hiippakunnan varoja ei ollut käytetty korvauksiin. Hän myös selitti, että kyse oli keskiajalla kehitetystä moraaliteologisesta käsitteestä ”henkinen varaus” (*mental reservation*). Se antaa vastaajalle moraalisen oikeuden antaa kysyjälle kaksiselitteisen tai hämärän vastauksen, jonka tämä väistämättä tulkitsee virheellisellä, vastaajan kannalta edullisella, tavalla. Valehtelusta ei kuitenkaan ole tämän näkemys mukaan kyse.

Kirkon ylimmät virkamiehet ovat muutenkin saattaneet noudattaa aivan omia moraalisääntöjään ollessaan maallikkojen kanssa tekemisissä. Heiltä on ollut vaikea saada paikkansa pitäviä tietoja, minkä koki esimerkiksi **Marie Collins**, yksi tunnetuimpia irlantilaisia hyväksikäytön uhreja. Kun hän lopulta rohkaistui ajamaan omaa asiaansa Dublinin hiippakunnan elimissä, hänelle valehdeltiin toistuvasti päin naamaa siitä, mikä häntä hyväksikäyttäneen papin virallinen asema hiippakunnassa oli. Hiippa-

kunnasta ei annettu ajan tasalla olevia tietoja edes poliisille.

Tiedotusvälineet aktiivisesti asialla

Tiedotusvälineillä ja erityisesti Irlannin valtiollisella televisioyhtiöllä RTE:llä on ollut aktiivisten uhrien ja heidän tukijärjestöjensä ohella merkittävä osuus hyväksikäyttötapausten selvitysten edistymisessä. Dokumenttisarjassa *States of Fear* (1999) RTE paljasti kirkon ylläpitämissä orpocodeissa ja muissa laitoksissa tapahtuneita väärinkäytöksiä, mikä aiheutti nopeasti sen, että Irlannin pääministeri pyysi tapahtuneita vääryyksiä anteeksi ja lupasi, että asia selvitettäisiin. Tutkimuskomissio erilaisten kirkon laitosten tutkimiseksi aloitti toimintansa vuonna 2000. Sen johtajaksi tuli muutama vuosi myöhemmin tuomari **Sean Ryan**, jonka sukunimen mukaan myös loppuraportti nimettiin.

Vuonna 2002, kun Yhdysvaltain katalisuuden hyväksikäyttökandaali räjähti julkisuuteen, BBC esitti ohjelman *Suing the Pope*, joka käsitteli **Sean Fortune** -nimisen papin seksuaalirikoksia Fernsin hiippakunnassa Irlannissa. Ohjelman esittämät todisteet siitä, että Fernsin piispa **Brendan Comiskey** oli peitelletty tapauksia hiippakunnassaan, johti pian hänen eroonsa. Samoin ohjelma sai aikaan sen, että Fernsissä toimeenpantiin itsenäisen tutkimuskomission selvitys. Se julkaistiin 2005 ja raportoi laajasta lasten hyväksikäytöstä ja rikosten peittelystä.

Myös RTE oli asialla vuonna 2002 dokumentillaan *Cardinal Secrets*, joka käsitteli sitä, miten piispat olivat hoita-

neet puutteellisesti hyväksikäyttötapauksia Dublinin arkkihiippakunnassa. Tämä ohjelma puolestaan sai hallituksen lupamaan puolueettoman tutkimuksen toimeenpanon Dublinin hiippakunnassa. Tämän komission työ lähti käyntiin edellä mainitun tuomari Yvonne Murphyn johdolla kohta Fernsin raportin julkaisun jälkeen loppuvuodesta 2005.

Marraskuuhun 2009 tultaessa Irlannin katolisuus oli jo kiehuntatilassa ilman Murphyn raporttiakin. Kirkon laitoksia tutkinut Ryanin komissio oli julkaissut raporttinsa saman vuoden toukuussa ja järkyttänyt irlantilaisia kuvauksillaan laitoksissa tapahtuneista lapsiin kohdistuneista vakavista ja raaoista väärinkäytöksistä. Kyseessä olivat muun muassa senkaltaiset laitokset, joita kuvataan elokuvassa *Magdalena-sisaret*. Tiedyt sääntökunnat kuten ympäri maailmaa toimiva *Christian Brothers* asetettiin erityisesti syytettyjen penkille ja joutuivat myöhemmin taipumaan suurten korvausten maksamiseen uhreille. Ajankohta oli muutenkin irlantilaisille masentava: taloudellinen kriisi oli pahimmillaan, ja vakavat tulvat vaivasivat koko maata.

Kirkon päämääränä skandaalien välttäminen

Ivan Paynen rikosten painaminen villaisella Dublinin arkkihiippakunnan johdossa oli johtunut monesta syystä. Murphyn raportissa tämä eri tekijöiden yhdistelmä tiivistettiin seuraavasti: ”Dublinin arkkihiippakunta huolehti lasten seksuaalista hyväksikäyttöä koskevien tapauksien käsittelyssä ainakin 1990-lu-

vun puoliväliin asti ennen muuta salaisuuden ylläpitämisestä, skandaalin välttämisestä, kirkon maineen suojelemisesta ja sen varojen säilyttämisestä. Kaikki muut näkökohdat, mukaan lukien lasten suojeleminen ja uhrien hyvinvointi, alistettiin näille prioriteeteille.” Irlantilaisen uskonnollisiin asioihin erikoistuneen veteraanijournalistin **John Cooneyn** mukaan salailu oli kirkon ”yhdestoista käsky ja kahdeksas sakramentti”.

Murphyn raportissa käsiteltiin kymmenien katolisten pappien tekoja, mutta hyväksikäytön kohteeksi joutuneita lapsia oli moninkertaisesti enemmän, kun useilla papeilla oli monia uhreja. Jotkut papit tunnustivat kymmeniä, yksi jopa sataan eri lapseen kohdistunutta seksirikosta. Epäiltiin myös pappien pedofiilirenkaan olemassaoloa. Rikokset olivat tapahtuneet lasten kotona, pappien taloissa, kirkkotiloissa, rippituloissa ja niin edelleen. Eräs pappi oli rakennuttanut taloonsa uima-altaan, jota käyttämään hän kutsui vain nuoria poikia. Altaassa niin pappi kuin pojat olivat alasti. Toiset papit käyttivät hyväkseen kirkon sairaaloissa olevia liikuntakyvyttömiä lapsia. Vielä toiset toimivat lasten makuuhuoneissa vanhempien ollessa viereisessä huoneessa. Raportti on karmaisevaa luetavaa.

Yksi leimallinen piirre tapauksissa on se, kuinka kunnioittavasti vanhemmat ja muukin yhteiskunta suhtautuivat pappeihin ja kuinka vaikeata näitä oli sen vuoksi edes epäillä saati sitten vaatia tilille teoistaan. Papit saattoivat käyttäytyä hyvinkin röyhkeästi ilman että he jäivät kiinni. Edes Irlannin poliisiin ei

voinut yleensä luottaa pappeja koskeneiden rikosilmoitusten käsittelyssä. Poliisin mielestä se ei voinut puuttua asioihin, joita se piti kirkon sisäisinä, ja kirkonmiesten oli helppo suostutella poliisi jättämään jotkut tutkintapyynnöt sikseen. Vanhemmat saattoivat olla anteeksipyyttäviä jopa tapauksissa, jolloin pappi oli kiistatta todettu syylliseksi heidän lapsensa hyväksikäyttöön. He olivat lähes yhtä huolissaan kyseisen papin kuin oman lapsensa hyvinvoinnista. Tämä johtui luonnollisesti siitä, millainen asema katolisilla papeilla perinteisesti oli irlantilaisessa pappisvaltaisessa yhteiskunnassa, jossa pappeja oli laajalti johtavissa asemissa sairaaloiden, koulujen ja urheiluseurojen johdossa, ja miten maallikoita oli opetettu suhtautumaan heihin. ”Jumalan jälkeen pappi on kaikki”, kuten paavi **Benedictus XVI** sanoi kesällä 2009 julistaessaan Papin vuoden alkaneeksi katolisessa kirkossa. Tällä iskulauseella ei ollut tässä vaiheessa enää kovin hyvää kaikua Irlannissa.

Vaikka yksittäisten pappien kuvottavat teot olivat tietenkin raportin keskeisintä sisältöä ja myös tiuhaan sanomalehtien otsikoissa, aivan yhtä tärkeäksi nousi kysymys, miksi niin monet papeista olivat voineet jatkaa toimintaansa niin kauan ilman että heitä oli pysäytetty. Raportissa todettiin, että koko tutkittavana aikana, neljän eri arkkipiispan kaudella, hyväksikäyttötapaukset oli hoidettu huonosti. Pappeihin kohdistuneita syytöksiä ei ollut otettu todesta, niitä oli vähätelty, syytösten esittäjiä oli painostettu luopumaan syytteistä, ja pappeihin oli sovellettu erilaisia moraalistandardeja

kuin maallikoihin. Piispat olivat luottaneet liikaa erilaisiin konsultteihin, jotka olivat saattaneet vakuuttaa esimerkiksi, että ympäristön vaihdos tai joidenkin psykologisten tai lääketieteellisten tekijöiden muutos poistaisivat ongelman. Yksinkertaistaen voisi sanoa, että hiippakuntien johdossa vallitsi melko täydellinen epätietoisuus, jopa välinpitämättömyys, siitä, kuinka vakavasta ongelmasta oikein oli kysymys. Kun tämä yhdistyi huoleen kyseisten pappien ja heidän välityksellään koko kirkon maineesta ja pyrkimykseen olla hämmentämättä seurakuntien jäseniä ikävillä uutisilla kirkosta, tapaukset painettiin mieluiten villaisella. Kiinni jääneitä pappeja siirrettiin seurakuntiin, joissa heidän tekojaan ei vielä tunnettu, ja jos he jatkoivat samalla linjalla uudessa seurakunnassa, heitä siirrettiin edelleen. Usein uudet seurakunnat sijaitsivat työväenluokkaisilla alueilla. Papista valituksen tehneille seurakuntalaisille ei siirroista kerrottu ja muutenkin heille tavanomaisesti valehdeltiin asian olevan hoidossa.

Piispat suuttumuksen kohteena

Suuren yleisön, tavallisten seurakuntalaisten suuttumus kohdistui tämän vuoksi pappien lisäksi Murphyn raportin tultua julki myös piispoihin. Radikaaleimpiin kuuluva vaatimus tuli veteraaniteologi **Vincent Twomeylta**, jonka mielestä kaikkien raportissa mainittujen piispojen tulisi erota tehtävistään, olivat he sitten itse osallistuneet pappien rikosten peittelyyn siirtelemällä heitä seurakunnasta toiseen tai vain olleet puuttumatta asioihin ja vaienneet, vaikka olivat hyvin

tienneet, mitä tapahtui ja mistä oli kyse. Erovaatimuksia tuli muiltakin tahoilta, mutta piispat itse olivat hyvin haluttomia näkemään, että heidän omissa toimituksaan olisi ollut jotakin moitittavaa.

Monessa yhteydessä piispat olivat vedonneet myös tietämättömyyteen kokonaisuutensa olemassaolosta ja kertoneet vasta alkaneensa päästä perille siitä, mistä asiassa oikein oli kyse. Tämä ei kuitenkaan ollut vakuuttanut raportin laatijoi- ta, jotka kiinnittivät huomiota siihen, että jo 1980-luvun puolivälissä Dublinin arkkihiippakunta oli ottanut vakuutuksen hyväksikäyttötapausten aiheuttamien korvausvaatimusten varalle. Sen lisäksi Pyhä istuin oli aikojen kuluessa julkaissut useita asiakirjoja, joissa määrättiin toimintatavoista hyväksikäyttötapausten yhteydessä ja jotka varmasti olivat piispojen tiedossa. Niistä ensimmäinen oli vuodelta 1922 peräisin oleva *Crimen Solicitationis*, jonka päivitetty versio oli vuodelta 1962. Vuonna 2001 Uskonopin kongregaatio oli puolestaan kardinaali **Ratzingerin** johdolla julkaissut asiakirjan, jossa määrättiin piispoja ilmoittamaan suoraan kongregaatiolle kaikki tapaukset, joissa oli vähänkään totuuden häivää. Kaikissa näissä asiakirjoissa painotettiin sitä, että tapausten käsittelyn oli oltava luottamuksellista eli salaista. Negatiivisesti tulkiten sen voi katsoa merkitsevän sitä, että Pyhä istuin halusi salata tapaukset maallisilta oikeusviranomaisilta tai peitellä niitä julkisuudelta kirkon maineen varjelemiseksi. Positiivisesti tulkiten sen voi katsoa tarkoittavan sitä, että se antoi todistajille tilaisuuden puhua vapaasti ja syytetyille

papeille mahdollisuuden suojella mainettaan, kunnes syyllisyys tai syyttömyys oli vahvistettu. Julkisuutta kammoaville uhreille se tarjosi tilaisuuden tulla rauhassa kuultaviksi. Kummallakin näkökulmalla on kannattajia, vaikka julkisuudessa on eniten kiinnitetty huomiota salailun negatiivisiin vaikutuksiin.

Dublinin arkkipiispaksi vuonna 2004 tullut **Diarmuid Martin** oli monella tavalla poikkeus Irlannin piispojen joukossa. Hänen aiempi uransa oli kulunut Vatikaanin diplomaattitehtävissä, eikä hän siten ollut itse ollut millään tavalla osallisena tutkituissa tapahtumissa. Jotkut hänen piispakollegansa tosin pitivät sitä heikkoutena, koska se heidän mielestään merkitsi sitä, ettei Martin kunnolla tajunnut heidän ongelmiaan hyväksikäyttötapausten hoitamisessa eikä ollut heille tarpeeksi lojaali. Martinin ansiota paljolti oli se, että Murphyn tutkimuskomissio pystyi penkomaan asian perin juurin, sillä hän piti menneisyyden avointa käsittelyä välttämättömänä. Sen vuoksi hän avasi hiippakunnan arkiston tutkijoille. Hänen edeltäjänsä Dublinin arkkipiispana, kardinaali Desmond Connell yritti vielä vuonna 2008 estää tutkimuskomissiota pääsemään käsiksi yli 5000 dokumenttiin, joita hän piti luottamuksellisina. Hän joutui kuitenkin luopumaan jutusta.

Martinin asema ikään kuin yksinäisenä valkoisena ritarina muiden, enemmän tai vähemmän ryvettyneiden, piispojen keskellä ei ollut helppo. Hän nautti melko laajaa kansansuosiota ja luottamusta avoimuutensa ja realististen tilanearvioidensa vuoksi. Hän kertoi voi-

neensa pahoin ja tunteneensa syvää häpeää lukiessaan komission raporttia. Hän otti hyväksikäytön uhrin huomioon aivan eri tavalla ja empaattisuudella kuin kukaan muu piispa aiemmin. Hän vaati hiippakunnan muita piispoja tekemään raportista omat johtopäätöksensä, mikä tarkoitti luonnollisesti sitä, että heidän tulisi vakavasti miettiä eroamista, mikäli heidät mainittiin raportissa epäsuotuisassa valossa. Hän myös odotti muiden piispojen tukevan omaa linjaansa. Tämä aiheutti paljon pahaa verta joidenkin piispojen, niin vielä virassa kuin myös eläkkeellä olevien, keskuudessa, eikä Martin saanut läheskään niin paljon tukea kuin hän olisi halunnut. Martinia pidettiin joillakin tahoilla oman pesän likaajana. Hän tajusi hyvin tilanteen ja varoitti julkisestikin, että hiippakunnassa oli taantumuksellisia voimia, jotka eivät halunneet uudistuksia ja vastustivat hänen suunnitelmiaan.

Alussa näytti, että Martin olisi saanut vahvan liittolaisen Armaghin arkkipiispasta, kardinaali **Seán Bradysta**, kunnes paljastui, että vuonna 1975 pappina ollessaan Brady oli alussa mainitun pahamaineisen hyväksikäyttäjäpappin Brendan Smythin alaikäisten uhrien kuulustelemisen yhteydessä velvoittanut näitä vaikenemaan asiasta. Kun asia tuli ilmi 2010, Bradyä vaadittiin myös eroamaan virastaan. Tämä vähensi huomattavasti Bradyn arvoa ja uskottavuutta Martinin liittolaisena.

Dublinin hiippakunnan apulaispiispoista neljä taipui lopulta julkisen ja ei-julkisen painostuksen alla eroamaan. He olivat Limerickin piispa **Donal Murray**,

Kildaren ja Leighlinin piispa **James Moriarty** sekä titulaaripiispat **Raymond Field** ja **Eamonn Walsh**. Sen sijaan Galwayn piispa **Martin Drennan** piti sitkeästi kiinni näkemyksestään, ettei hän ollut tehnyt mitään väärää. Paavi hyväksyi kahden ensin mainitun eron, mutta ei Fieldin ja Walshin eroa. Kaikkiaan Irlannin kirkossa on 23 piispaa. Kriisin yhteydessä on ollut paljon puhetta myös kirkon rakenteellisesta uudistamisesta, muun muassa hiippakuntien määrän vähentämisestä. Ongelmaksi on koettu se, että piispoiksi ei välttämättä ole valittu johtamistaidoiltaan päteviä henkilöitä, vaan tärkeimmäksi kriteeriksi on noussut tiukka oikeaoppisuus. Hiippakuntien koot vaihtelevat myös suuresti, sillä pienimmät hiippakunnat ovat kooltaan samansuuruisia kuin jotkut Dublinin seurakunnat.

Suhteet Vatikaaniin koetuksella

Tutkimusraportit ovat väistämättä kiristäneet myös suhteita Vatikaaniin. Murphyn raportin laatijat olivat pyytäneen apua tapausten selvittämisessä myös Uskonopin kongregaatiolta ja Vatikaanin Irlannin-nuntiukselta. Kumpikaan ei ollut antanut minkäänlaisia tietoja irlantilaisille pyytäjille. Uskonopin kongregaatiossa mukaan avunpyyntö oli tullut väärää kanavaa, sillä sen mukaan Irlannin ulkoministeriö olisi ollut oikea keskustelukumppani. Vatikaanin Irlannin-lähettiläs **Giuseppe Leanza** puolestaan perusteli toimimattomuuttaan sillä, että hän ei ollut itse ollut Irlannissa vielä sinä aikana, jota raportti koski. Tämä herätti närkästystä Irlannin hallituksessa, joka

kutsui lähettilään kuultavaksi Irlannin ulkoministeriöön. Tämäkin toimi kertoi aikojen muutoksesta, sillä ennen olisi ollut mahdotonta ajatella, että Vatikaanin edustaja olisi määrätty tulemaan jonnekin. Vierailut oli ennen hoidettu toisensuuntaisesti. Valtio oli ollut alamainen kirkolle.

Kriitikoiden mielestä kyse oli Pyhän istuimen taholta vain vastuun välttelystä. Heidän mielestään oli itsestään selvää, että niin Uskonopin kongregaatio kuin nuntiuskin olivat perillä Irlannin katolisuuden hyväksikäyttöongelmista ja olisivat voineet auttaa tutkimuksissa, jos olisivat vain halunneet. He arvelivat, että kyseessä oli Pyhän istuimen virkailijoiden pelko siitä, että pienikin vastuun tunnustaminen voisi merkitä Vatikaanin joutumista huikeiden korvausvaatimusten kohteeksi. Sen vuoksi kuurian taholta korostettiin, että kyse oli paikallisesta ongelmasta, joka irlantilaisten piispojen olisi ratkaistava itse. Kriitikot pitivät tällaista asennetta varsin tekopyhänä ja legalistisena. Heidän mielestään oli suorastaan naurettavaa puhua ikään kuin Vatikaanin ja Irlannin piispojen välillä ei olisi ollut asiassa minkäänlaista vaikutus- tai riippuvuussuhdetta.

Kaikki irlantilaiset piispat kutsuttiin Vatikaaniin paavin puheille helmikuussa 2010. Audienssiin kohdistui luonnollisesti Irlannissa suuria odotuksia. Hyväksikäytön uhrit kirjoittivat paaville oman kirjeensä, jossa he esittivät useita toivomuksia. Paavilta odotettiin anteeksipyyntöä koko kirkon puolesta, samoin hänen odotettiin rankaisevan niitä piispoja, jotka olivat syyllistyneet hyväksi-

käyttäjien suojeluun. Vähintään hänen odotettiin hyväksyvän piispojen eronpyynnöt. Kummassakin suhteessa varsinkin hyväksikäytön uhrit joutuivat pettymään. Täyteen piispalliseen varustukseensa pukeutuneiden irlantilaisten piispojen polvistumista suutelemaan paavin sormusta Vatikaanissa pidettiin Irlannissa tilanteeseen sopimattomana koreiluna ja pökkurointina. Konkreettisin tulos käynnistä oli paavin lupaus kirjoittaa apostolinen kirje irlantilaisille. Sinänsä se oli hyvin poikkeuksellinen suunnitelma, sillä paavin kirjeet eivät yleensä kohdistu mihinkään tiettyyn maahan tai kansakuntaan, vaan ne ovat tavallisesti yleismaailmallisia luonteeltaan. Kyseessä olisi myös ensimmäinen kerta, kun paavi kirjoittaisi seksuaalista hyväksikäyttöä koskevan kirjeen.

Hyväksikäyttökriisi johti myös eräiden poikkeuksellisten instituutioiden syntyyn irlantilaisessa yhteiskunnassa ja katolisuudessa. Kesällä 2009 kolme nuorta aktivistia, joilla kuillakin oli omat syynsä erota kirkosta, perustivat palvelun, jonka avulla oli suhteellisen helppo erota kirkosta netin kautta. Countmeout.ie sai nopeasti suuren suosion, sillä sille oli olemassa ilmeisen suuri tilaus. Suoranaisten eroilmoitusten lisäksi palvelun kautta oli mahdollisuus välittää kirkolle oma protesti hyväksikäytöstä tai muista kriittisistä seikoista. Aiemmin kirkosta eroaminen oli ollut äärimmäisen hankalaa ja sen vuoksi myös hyvin vähäistä. Irlannin kirkon tiedotustoimiston mukaan eronpyyntöjä oli edellisten viiden vuoden aikana tullut jokaiseen hiippakuntaan keskimäärin yksi vuodessa. Uusi palvelu tar-

josi yksinkertaisen prosessin, joka johti lopulta oman seurakunnan kasterekisteriin tulevaan merkintään eroamisesta. Tosin eri hiippakunnissa tilanne vaihteli sikäli, että joissakin vaadittiin edelleen henkilökohtaista tapaamista ennen kuin ero oli mahdollista, kun taas toisissa asiat saattoivat tapahtua muutamassa päivässä. Runsaan vuoden toimittuaan palvelu kuitenkin keskeytti syksyllä 2010 toimintansa, koska kanonisen lain eroamisesta määräävää kohtaa oli muutettu ja tilanne oli muuttunut hyvin epäselväksi. Palvelun sivuilla on linkki myös tamperelaisen vapaa-ajattelijan **Jori Mäntysalon** viestiin, jossa tämä kertoo eroakirkosta.fi:n synnystä ja toiminnasta. Mäntysalo on toinen suomalaisen palvelun perustajista.

Irlantilaiset papit joutuivat raporttien vuoksi hyvin vaikeaan asemaan. Seurakuntalaisten raivo kohdistui kaikkiin pappeihin, mikä merkitsi luonnollisesti sitä, että hyväksikäyttöön syyttömät papitkin joutuivat kärsimään ja vastamaan rikollisten kollegoidensa teoista. Papistossa oli myös ilmeisen paljon niitä, jotka joka tapauksessa, ilman kriisin puhkeamistakin, olivat uudistusmielisiä ja väsyneitä vanhaan klerikalistiseen menoon. Heidän joukossaan oli naispappeuden ja pappien avioitumisoikeuden kannattajia. Heidän mielestään maallikot ja etenkin naiset ansaitsivat näkyvämmän roolin kirkon ja seurakuntien elimissä. Heidän yhdyssiteekseen perustettiin uusi pappisyhdistys, The Association of Catholic Priests. Sille perustettiin nopeasti paikallisosastoja ympäri maata ja yhdistyksen ensimmäinen, 300 osanottajaa ke-

rännyt vuosikokous pidettiin lokakuussa 2011. Kokouksen teemana oli ”Pappeus kriisiaikana”. Kokouksen ensimmäinen pääpuhujana, pastori **Kevin Hegarty** totesi, että Irlannin kirkko oli hajaantunut, vailla peräsintä ja sitä vaivasi tylsistyneisyys. Edes vuonna 2012 Dublinissa järjestettävä maailmanlaajuinen eukaristinen kongressi, jonne paavikin mahdollisesti olisi tulossa, ei jaksanut herättää kirkon piirissä innostusta.

Paavin kirje ei juuri helpota tilannetta

Paavin irlantilaisille lupaama kirje julkaistiin maaliskuussa 2010. Paavi kiinnitti heti alussa huomion siihen, ettei ongelma ollut vain irlantilaisten tai katolisen kirkon. Kirje kuitenkin keskittyi vain Irlannin tilanteeseen. Paavi osoitti myötätuntonsa ja pahoittelunsa hyväksikäytön uhreille ja myönsi, että myös piispat olivat tehneet pahoja virheitä tapauksien käsittelyssä ja osoittaneet huonoa johtajuutta. Pappiskandidaattien valinnassa ei ollut kiinnitetty riittävästi huomiota näiden sopivuuteen, ja seminaarien opetus oli ollut riittämätöntä inhimillisen, moraalisen, älyllisen ja hengellisen kasvatuksen alueilla. Yhteiskunnassa oli ollut tendenssi suosia pappeja ja muita auktoriteettihahmoja. Kirkossa puolestaan oli vinoutuneesti pyritty ennen muuta suojelemaan kirkon mainetta ja välttämään skandaaleja, mikä oli johtanut siihen, että olemassa olevia kanonisen lain mukaisia rangaistusmahdollisuuksia oli jätetty käyttämättä ja ihmisarvoa oli loukattu.

Paavin kirjeen vastaanotto oli varsin ristiriitainen. Yhtäältä sen katsottiin

osoittavan aitoa myötätuntoa uhreja kohtaan ja olevan merkki siitä, että Vatikaanissa tajuttiin ongelman vakavuus. Toisaalta paavilta olisi haluttu sen tunnistamista, että Irlannin piispojen toiminta hyväksikäyttötapausten peitteilyssä oli ollut tahallista ja suunniteltua eikä vain seurausta henkilökohtaisista virhearvioista ja huonoista johtamiskäytännöistä. Myös Pyhän istuimen oman politiikan osuus jäi kriitikoiden mielestä täysin käsittelemättä.

Suurinta arvostelua aiheuttivat paavin kirjeessään esittämät käsitykset siitä, millaiset aatteelliset tekijät olivat olleet hyväksikäytön taustalla. Ensimmäisenä näistä paavi nosti esiin irlantilaisen yhteiskunnan nopean muutoksen ja maallistumisen. Kiivas sosiaalinen muutos oli hänen mukaansa vähentänyt ihmisten sitoutumista katoliseen oppiin ja arvoihin. Papit puolestaan eivät olleet arvioineet ajan merkkejä ja muutosta riittävästi evankeliumin pohjalta. Vatikaanin toisen konsiilin uudistuksia oli tulkittu ja sovellettu väärin. Perusteluissa korostuivat paavin lempiteemoiksi muodostuneet sekularismin ja moraalisen relativismin uhat. Ajankohtainen muistakin yhteyksistä oli myös ”taistelu” Vatikaanin toisen konsiilin perinnöstä reformia korostavien ja jatkuvuuden puolestapuhujien välillä.

Hyväksikäytön uhrin olivat toivoneet, että kirjeen konkreettisiin seuraamuksiin kuuluisi Irlannin piispakunnan uudistaminen tai ainakin jonkinlainen kirkollinen uudelleenjärjestely. Se ei kuitenkaan toteutunut, mutta sen sijaan paavi ilmoitti, että Irlannissa pantaisiin pian

toimeen apostolinen visitaatio, joka tarkastaisi eräiden hiippakuntien, seminaarien ja sääntökuntien toiminnan. Tarkastuksen toimeenpanijoiksi määrättiin viisi arkkipiispaa Englannista, Yhdysvalloista ja Kanadasta, ja heidän on odotettu saavan työnsä valmiiksi vuoden 2011 aikana. Loppuraporttia odotetaan alkuvuodesta 2012.

Uusin vaihe Irlannin katolisuuden selvitystilassa alkoi, kun Cloynen hiippakuntaa koskeva tutkimusraportti julkaistiin heinäkuussa 2011. Se toi julki samantapaisia tietoja kuin aiemmat raportit. Ilmapäiri Irlannissa oli kuitenkin muuttunut vuodesta 2009 kirkolle jatkuvasti epäedullisemmaksi paitsi tavallisen kirkkokansan myös poliitikoiden keskuudessa. Kun raportissa kerrottiin, että Cloynen hiippakunnassa vain kuudessa tapauksessa viidestätoista kirkko oli ilmoittanut hyväksikäytöstä siviiliviranomaisille, Irlannin pääministeri **Enda Kenny** hyökkäsi ennen kuulumattomalla tavalla Vatikaania vastaan. Hänen mukaansa raportti kertoi Vatikaanissa vallalla olevasta ”toimintahäiriöstä, todellisuudesta vieraantumisesta, elitismistä ja narsismista”. Eräät irlantilaiset senioripoliitikot vaativat paavin lähettämään karkottamista Irlannista, ja Irlannin hallitus lupasi valmistella lainsäädäntöä, jonka avulla voitaisiin pakottaa papit kertomaan ripissä kuulemistaan hyväksikäyttötapauksista viranomaisille. Vatikaanin reaktiot pääministerin purkaukseen olivat varsin maltillisia, ja tarkoituksena lienee ollut yrittää minimoida vahingot. Konkreettisin Vatikaanin mielenilmaus oli sen Irlannin-nuntiuksen kotiinkutsuminen.

Lopuksi

Irlannin katolisuuden hämmennys jatkuu vielä pitkään. Uusia hiippakunnallisia tutkimusraportteja on tiettävästi luvassa, ja Pyhän istuimen apostolisen viisitaation loppuraporttia odotetaan suurella kiinnostuksella, vaikkakin sen pelättään vähättelevän ongelmia. Paavin osallistuminen kesän 2012 eukaristiseen kongressiin Dublinissa on vaakalaudalla, vaikka toisaalta se tarjoaisi hyvän tilaisuuden saattaa kirkko Irlannissa uudelleen raiteilleen. Se vaatisi kuitenkin myös monenlaisia reformeja irlantilaisessa katolisuudessa. Uusimpien gallup-tu-

lostien valossa ennen niin perikatolinen Irlanti on kokenut nopean katolisuuden alasajon. Lähes puolet irlantilaisista suhtautuu enemmän tai vähemmän vihamielisesti katoliseen kirkkoon ja varsinkin sen hierarkiaan. Paljon puhuva merkki Irlannin valtion ja kirkon suhteiden kylmettymisestä on vastikään ilmoitettu Irlannin Vatikaanin-lähetystön sulkeminen. Julkisesti syyksi ilmoitettiin säästöt, mutta yleisesti tapauksen katsotaan olevan hallituksen protesti Pyhää istuinta kohtaan.

Vartija 50 vuotta sitten

Joskus julistaja tahtomattaan paljastaa aggressiivisuutensa käyttämässään kuvissa. Kun yhdessä lyhyessä hartauskirjoituksessa esiintyvät kuvat surmanloukko, Golgatalta kuuluvat vasaraniskut, kuolemanmarssi ja kuolemansellit, lukijalle jää epäselväksi, missä olikaan evankeliumi.

– **Anna-Liisa Mäenpää** *Vartijassa* 4/1961.

Kun profeetta pettää ja karismaatikko rutinoituu – ajatuksia uuskarismaattisen yhteisön elämänkaaresta

Tuija Hovi

■ Elämyksellisyys ja henkilökohtaisuus ovat länsimaisessa kulttuurissa ajankohdaisia ilmiöitä. Nämä piirteet heijastuvat myös uskonnollisella kentällä. Henkilökohtaisen kokemuksen ja yhteisöllisen elämyksellisyyden tarpeisiin kristillisellä kentällä tuntuvat vastaavan eritoten karismaattisen kristillisyyden monet eri suuntaukset. Yleistäen voidaan sanoa, että niissä kaikissa yhdistyvät fundamentalistisen kristillisyyden tekstilähtöisyys ja raamatullisen alkuseurakunnan ihanne sekä henkilökohtainen kokemuksellisuus ja elämysten tavoittelu. Nimensä mukaisesti karismaattisessa liikkeessä keskeisellä sijalla on opetus Pyhän Hengen armolahjoista. Erityisesti ”terveeksi tekemisen” armolahja on vahvasti esillä.

Kristillinen karismaattisuus on varsin moniulotteinen ja alati muuttuva ilmiö, ei suinkaan yhtenäinen liike. Se ei ole myöskään uusi asia sinänsä, vaikka onkin Suomessa herättänyt enemmän huomiota 1990-lähtien, jolloin huomiota ”nauruherätyksenä” sai Vineyard-liik-

keestä virinnyt Toronton Siunaus. Se järjestäytyi Suomessa lopulta cityseurakunniksi. ”Menestysteologia”-nimityksellä puolestaan on luonnehdittu ruotsalaisen Livets Ordin kautta Suomeen tullutta uskonliikettä. Tunnetuin nimi suomalaisen karismaattisuuden kristillisyyden piirissä lienee kuitenkin Nokia Missio, joka jälleen alkusyksystä ylitti uutiskynnyksen, nyt perustajansa pastori **Markku Koiviston** erottamisen myötä. Pohdin tässä kirjoituksessa Nokia Mission tilannetta ja videoita, kannattajakunnalle suunnattua puhetta klassisiin tutkimuksiin johtajuudesta ja sen murentumisesta.

Uuskarismaattisuuden juuret ulottuvat helluntailaiseen parantumisherätykseen Yhdysvalloissa 1940–50-luvun taitteessa, jolloin kiertävät evankelistat alkoivat järjestää ihmeparantumisilla markkinoituja telttakokouksiaan. Karismaattisesta liikkeestä puhuttaessa puhutaan yleensä kolmesta, aallosta. Ensimmäistä aaltoa edusti niin kutsuttu klassi-

nen helluntailaisuus viime vuosisadan alkupuoliskolla, jolloin Suomeenkin alettiin perustaa paikallisia helluntaiseurakuntia. Toisen aallon karismaattisuus ulottui myös kirkkojen sisälle 1960–1970-luvulla. Suomeen nämäkin vaikutteet tulivat varhain. Vasta vuonna 1989 yhdistykseksi rekisteröitynyt Hengen uudistus kirkossamme -yhdistys aloitti toimintansa jo 1970-luvulla. Samoihin aikoihin puhuttiin uushelluntailaisuudesta, kun lapualainen helluntaisaarnaaja **Niilo Yli-Vainio** toi telttakokoukset ja ihmeperantumiset valtakunnan uutisiin. Kolmannen aallon variaatiota karismaattisuudesta, niin kutsuttua uuskarismaattisuutta 1980-luvulta alkaen on inspiroinut erityisesti yhdysvaltalaisen pastorin **John Wimberin** opetus lopunajoista ja Jumalan voimasta uskovien valtuutuksena.

Nykyisin helluntailaislähtöinen karismaattinen kristillisuus on vauhdikkaimmin leviävä kristinuskon muoto, erityisen vastaanottavia alueita ovat Aasia, Afrikka ja Etelä-Amerikka. Ekspansiivisuuteen on arvioitu olevan syynä paitsi aktiivinen lähetystyö myös liikkeen kulttuurinen mukautuvuus. Armolahjaoppi ja henkilökohtaisen kokemuksen korostunut asema tarjoavat tietynlaisen ”helpouden” päästä heti täysillä mukaan, ja pian tulokas ohjataan systemaattisempaan opiskeluun erilaisilla Raamattu-kursseilla. Samoin demokratisoiva yhteisöllisyys kuten yleinen pappeus ja opetus Pyhän Hengen toiminnasta kaikkien uskovien kautta ovat erilaisiin kulttuurisiin konteksteihin ilmeisen helposti adaptoituvia piirteitä karismaattisessa kristillisyydessä.

Suomessa uuskarismaattiseksi luokituvan kristillisyyden piirissä on paitsi pieniä itsenäisiä paikallisseurakuntia, myös erilaisia avustusjärjestöjä sekä liikkuvia evankelointiorganisaatioita. Seurakuntakentällä noin puolet nykyisistä yhteisöistä on perustettu 2000-luvun puolella, niistä kolmannes on pääkaupunkiseudulla. Ne ovat siis 1. polven yhteisöjä, ja kenttää kokonaisuudessaan leimaavat toiminnalliset muutokset. Innostuneen uuden seurakunnan perustaminen eli ”istuttaminen” on usein ollut helpompaa kuin seurakuntalaisten pysyvä sitouttaminen yhteisöön. Vaikka seurakuntia on perustettu tiuhaan tahtiin, vain osa niistä on jatkanut toimintaansa vielä muutaman vuoden jälkeenkin. Toiminnan hiipumiseen yksittäisten yhteisöjen kohdalla on usein syynä vastuuhenkilöiden vaihtuminen, opilliset kiistat tai taloudelliset vaikeudet. Kannattajakunnan liikkuminen yhteisöstä toiseen uuskarismaattisuuden sisällä on aktiivisempaa kuin sen määrällinen kasvu. Usein lyhytaikaisuuden selityksenä on myös pienten yhteisöjen yhdistyminen tai opillisten painotusten muuttuessa nimen vaihtuminen.

Nokia Missio Church on oma lukunsa Suomen uuskarismaattisen kentän nopeatempoisessa historiassa. Se on pikakehitys karismaattisen herätysliikkeen elämäntapa- ja prosessi laitoskirkon piirissä alkaneesta liikkeestä, kirkosta irtautuneeksi yhdistyspohjaiseksi toimintamuodoksi ja lopulta itsenäiseksi kirkkokunnaksi vain yhden kannattajasukupolven aikana. Liike on ollut leimallisesti perustajansa Markku Koiviston ympäril-

le rakentunut ja imagoltaan johtajakeskeinen, vaikka toiminnan käynnistyttyä useammalla paikkakunnalla se on periaatteessa jo alkanut organisoitua systemaattisemmin. Kun Koiviston normirikkomus paljastui elo-syyskuun vaihteessa Nokia Mission tiedotteen mukaan ”seksuaalisten rajojen rikkomisena”, löysi megakirkon asemaa tavoitteleva yhteisö itsensä uuden haasteen edestä.

Uuskarismaattisuus edustaa opetuksissaan raamatullista fundamentalismia. Raamatun teksteihin suhtaudutaan kriittikittömästi erehtymättömänä ja vaihtoehdottomana totuutena. Maailmankuvaa paaluttavat hyvä Jumala ja pahat henkivallat, uskovon yksityisyyttä heteronormatiivisuus ja ydinperhekeskeisyys. Tässä valossa liikkeen perustajan ja keulakuvan homoseksuaalisen suhteen paljastumisen voi olettaa vaikuttavan yhteisön tulevaisuuteen – johtaja itse ei olekaan elänyt kuten on opettanut. Tilanne tuo mieleen **Leon Festingerin** ja kumppaneiden uraa uurtaneen psykologiseen tutkimuksen uskonnollisista liikkeistä, joissa vaalitut profetiat eivät toteudukaan ja siitä, kuinka liikkeissä reagoitiin tilanteeseen ja asemoiduttiin uudelleen kollektiivisten pettymysten jälkeen (*When Prophecy Fails*, 1956). Olennaista tilanteissa yhteisön jatkuvuuden kannalta oli se, että odotuksenvastainen tapahtuma kyettiin selittämään tai mitätöimään.

Nokia Mission internetsivustolla julkaistiin jo ennen Koiviston julkista esiintuloa **Maarit Aro-Heinilän** seurakunnalle 4.9.2011 pitämä ohjaava puhe, jossa voi kuulla juuri tällaista pommin jälkeis-

tä, rivejä kokoavaa jälleenrakennusretoriikkaa. Puhe on otsikoitu ”Miten selviytyä vaikean ajan keskellä”. Puhetta seuratessa tulee panneeksi merkille ääneen lausumisen voiman vaikuttaa asiaintilaan tai ainakin uskon puheen performatiiviseen voimaan. Puhuja käyttää retoriisina strategioinaan nonkommunikaatiota, eufemismeja, positiivista tunnustusta ja harmonisointia.

Aluksi Aro-Heinilä välttää lausumasta ääneen käsiteltävää ongelmaa. Näinhän on mahdollista tehdä sisäpiirille puhuttaessa, jolloin voidaan olettaa jo kuulijoiden suurin piirtein tietävän, mikä ”tämä vaikea asia” on. Nimeämättä jättäminen on tarpeen yleensä silloin, kun jokin halutaan säilyttää ”pyhänä”, koskemattomana, kiellettynä. Näin toimitaan siksi, että asian ääneen lausuminen voisi tuoda sen väärään valoon tai muuttaa sen luonnetta, esimerkiksi korostaa sen merkitystä. Aro-Heinilä varoittaaakin ”huhujen kuuntelusta” ja tarjoaa häpeän, pettymyksen ja vihan tunteiden tilalle tulkintoja itseään puhutelleista Raamatun lauseista. Ilmeisiä kuulopuheita tarkentaakseen hän käyttää lieventävää kiertoilmaisua viitatessaan uutisiin Koiviston tehtävistään erottamisesta. Asian oikeampana laitana hän esittää, että Koivisto ”on laitettu pois, hän ei ole saanut potkuja”. Ero pois laittamisen, tehtävästä erottamisen ja potkujen välillä jää tässä yhteydessä ulkopuoliselle kuulijalle arvoitukseksi.

Parantumisherätyksen perintönä uuskarismaattiseen opetukseen kuuluva positiivinen tunnustus on olennainen osa Aro-Heinilän puhetta. Positiivisen ajatte-

lun juuret tulevat esiin käsityksessä, jonka mukaan sanat ja teot vaikuttavat suoraan ihmisen mentaaliseen ja hengelliseen tilaan. Epäonnistumisen myöntäminen ja epäily voivat puolestaan aiheuttaa epäonnistumisen, kun taas ”positiivisen tunnustamisen” voi ymmärtää toimivan ylläpitämällä suhdetta ihmisen ja Jumalan välillä samalla vahvistaen uskovien yhteisön kiinteyttä. Aro-Heiniläkin tähdentää useaan otteeseen, että on ajateltava myös ”hyviä asioita”, jotta saavutetaan tasapaino. Negatiivisen asennoitumisen hän antaa ymmärtää olevan Vihollisen keino nujertaa toivo. Puhe on rakennettu vähentämään niiden seikkojen merkitystä, jotka saattaisivat kyseenalaistaa yhteisön olemassaolon oikeutusta. Festinger kumppaneineen totesi epäonnistunutta profetiaa yleensä käsiteltävän yhteisöllisenä ”riitasointuna”, josta yritetään selviytyä joko muuttamalla uskomuksia, hankkimalla uutta yhteisöä vahvistavaa tietoa, ja siten vähentää riitasoinnun vaikutusta, tai julistaa tapahtunut merkityksettömäksi ja unohtaa koko juttu.

Koska kysymys oli opetuksesta, jossa kantavana teemana oli totuuden yhdistäminen hyviin asioihin, oli mainittava totuuskin ääneen. ”Seksuaalisten rajojen rikkomista”, heteroseksuaalisuuden normin rikkomista, ei silti ollut seurakuntaa valmentavassa puheessa tarpeen alleviivata yksityiskohtia myöten. Sehän lausuttaisiin ääneen missioillassa muutama päivä myöhemmin. Nyt oli tarpeen lieventää ristiriitaisia tunteita ja asettaa kristillistä todellisuutta järkyttäneet tapahtumat Nokia Mission raameissa ym-

märrettävään kontekstiin. Kuten joissakin Festingerin ja kumppaneiden tutkimissa yhteisöissä tapahtui, pettymyksen tuottanut tilanne voi myös toimia yhteisöä vahvistavasti. Maarit Aro-Heinilän puhe harmonisoi tämän mahdollisuuden istuttamalla tapahtuneen sujuvasti raamatulliseen kehukseen – lopunajan odotukseen. Koiviston ilmitullut väärinkäyttö, sen aiheuttama yhteisöllinen paheneminen ja sanktio esitetään seurakunnan koettelemisena ja profeettallisena puhdistuksena ennen lopunaikoja. Tähän puhdistukseen sisältynee myös mahdollinen vaihtuvuus kannattajakunnassa. Johtajan hairahduksesta kuvakulma kääntyykin pian saarnapuheen kehotukseen seurakunnalle astua samalla tavalla esiin omien syntien kanssa.

Normirikkomuksen kohdalla mielenkiintoista on tarkastella myös armon käsitettä. Aro-Heinilä jäsentää puheessaan tilannetta positiivisen ajattelun kautta. Vaikka tosiasiat ovatkin paljastuneet, on pyrittävä löytämään myös hyviä puolia yhteisön ja sen johtajan tähänastisessa toiminnassa. Nähtäväksi vielä jää, kuinka armollinen yhteisö käytännössä on. Koiviston oman tunnustuspuheen jälkeen missioillassa 11. syyskuuta hänelle toimitettiin rituaalinen synninpäästö seurakunnan edessä. Keskustelupalstakommenttien perusteella se ei kuitenkaan riittänyt kaikille seurakuntalaisille, jotka olisivat halunneet perusteellisempaa selvitystä ja yleistä keskustelua asiasta. Osa äänesti jaloillaan tilaisuuden aikana ja käveli ulos; penkissä ei välttämättä hyväksytä kaikkea, mitä pulpetin takaa julistetaan. Myös tämä tilanne oli

tavallaan ennakoitu Aro-Heinilän viittauksessa seurakunnan koettelemiseen ja puhdistumiseen.

Yhteisö on nyt tilanteessa, jossa tulevaisuuden ratkaisee se, miten monien kannattajien hämmennys korjataan ja kuinka yhtenäinen skenaario tulevaisuudesta eri yksiköissä rakennetaan. Nokia Missio on panostanut koulutukseen järjestämällä muun muassa solujohtajakoulutusta, mikä tähtää periaatteessa vastuun jakamiseen organisaatiohierarkiasa alemmille tasoille paikallisesti. Johtoportaalilla on silti esikuvallinen ja koordinoiva rooli. Yleensä vahvan johtajan jälkeen liikkeen jatkuvuus ja yhtenäisyys edellyttää aina tiettyä laitostumista – sosiologi **Max Weberin** sanoin ”karisman rutinoitumista” – mutta myös onnistunutta henkilökemiaa vastuutehtävissä. Vastuualueiden jako on Nokia Missiossa aloitettu jo aiemmin. Paikallisseurakuntia on usealla paikkakunnalla, joskin Tampereen yhteisö on kooltaan ja vaiku-

tukseltaan niistä keskeisin. Organisoituminen ja byrokratisoituminen voivat pitää liikkeen yhtenäisenä. Muutokset, kuten esimerkiksi pilkkoutuminen, ovat uuskarismaattisella kentällä silti pikemminkin sääntö kuin poikkeus.

Aineistoa

Aro-Heinilä, Maarit 2011. ”Miten selviytyä vaikean ajan keskellä?” Video Nokia Mission internet-sivustolla, [http://www.nokiamissio.fi/index.php?option=com_content&view=article&id=922:maarit-aro-heinilae-miten-selviytyae-vaikean-ajan-keskellae&catid=73:videoarkisto&Itemid=160], viitattu 20.9.2011.

Hovi, Tuija 2009. Suomalainen uskarismaattisuus. – *Teologinen Aikakauskirja* 1/2009, 66–73.

Ketola, Kimmo 2008. *Uskonnot Suomessa. Käsikirja uskontoihin ja uskonnollistaustaisiin liikkeisiin*. Kirkon tutkimuskeskuksen julkaisuja 102. Tampere: Kirkon tutkimuskeskus.

Theodore Roosevelt, luonne ja uskonnollinen vakaumus

Markus Kantola

■ Uskonnollisten vakaumusten ja persoonallisuuden välisestä suhteesta on kiistelty vuosikymmeniä. **Carl Gustav Jung** ja **Erich Fromm** kiistelivät aikoinaan siitä, soveltuuko buddhalaisuus länsimaiselle ihmistyyppille vai ei. **Erik Erikson** selitti **Lutherin** teologisia näkemyksiä osittain Lutherin persoonasta käsin.

Uskonnon ja luonteen suhde on monisyinen. Yksinkertaisten ja suoraviivaisten kausaalisuhteiden vetämisessä varovaisuus on paikallaan. Luonne on yksilöllinen taipumus reagoida tapahtumiin. Toiset yksilöt esimerkiksi hakeutuvat sosiaalisiin tilanteisiin ja nauttivat kanssakäymisestä toisten ihmisten kanssa, toiset taas välttelevät sosiaalisia tilanteita. Tämä ei kuitenkaan välttämättä tarkoita sitä, että yksilö on luonteensa vanki. Uusien reagoititapojen oppiminen saattaa olla vaikeaa, muttei mahdotonta.

Voisi olettaa, että tietynlaiset luonne-tyypit valitsevat herkästi tietynlaisen uskonnollisen vakaumuksen. Sosiaalisia suhteita arvostava yksilö valitsee todennäköisesti uskonnon joka painottaa toimintaa. Sisäisiä kokemuksia arvostava yksilö puolestaan suhtautuu todennäköi-

sesti myönteisesti mystisiä kokemuksia painottaviin uskontoihin. Toisaalta, suurin osa ihmisistä ei ole itse valinnut omaa uskonnollista vakaumustaan. On jopa väitetty, että yksilön kyky omaksua uskonnollisia vakaumuksia on suurelta osin kasvatuksen tulos. Tämän näkemyksen mukaan jotkut aikuiset ovat kykenemättömiä kokemaan uskonnollisia kokemuksia. Vanhemmat ja opettajat muokkaavat maailmankatsomuksiamme ja nämä maailmankatsomukset muokkaavat luonnettamme. Sosiaalisuutta painottava kasvatus voi saada yksilöt arvostamaan ihmissuhteita ja hakeutumaan kanssakäymiseen muiden ihmisten kanssa. Katsoakseni aikuisen yksilön käytöstä ei voida selittää pelkästään yksilön luonteesta käsin, jos tämä luonne katsotaan kokonaan biologispohjaiseksi. Toisaalta, myöskään kasvatuksen mahdollisuudet eivät myöskään ole rajattomat.

Theodore Rooseveltin elämä ilmensi hyvin kasvatuksellisten ja biologisten elementtien herkkää vuorovaikutussuhdetta. Yhdysvaltojen kahdeskymmeneskuudes presidentti, vuonna 1858 syntynyt Theodore Roosevelt oli hyvin uskonnollinen henkilö. Rooseveltilla oli myös hyvin

vahva luonne. Roosevelt oli katsoakseni ”ajatteleva ekstrovertti” (Jungia lainatakseni). Hän näki maailman mustavalkoiseksi. Yksityiskohdat ja vivahde-erot kiinnostivat Rooseveltia harvoin. Lähes kaikkiin ongelmiin oli olemassa yksinkertainen ja selkeä vastaus.

Rooseveltin luonne määritteli hänen suhtautumistaan maailmaan. Tämän luonteen olivat osaltaan määrittäneet geneettiset tekijät. Kasvatuksellista aspektia ei silti tule väheksyä tai unohtaa. Rooseveltin luonne oli myös tietynlaisen kasvatuksen tulos. Rooseveltilla oli hyvin läheinen suhde isäänsä. Isältään Roosevelt omaksui uskonnollisen vakaumuksensa. Roosevelt oli historioitsija Gary Scottin mukaan social gospel -liikkeen kiihkeä kannattaja joka uskoi siihen, että kristittyjen tehtävä oli luoda ”taivasmaan päälle”. Randall Balmerin ja Lauren Winnerin mukaan social gospel -liikkeen juuret olivat evankelisessa ”post-millerianismissä”. Post-millerianistit uskoivat, että Jeesuksen toinen tuleminen tulisi tapahtumaan vasta kun kristityt olisivat onnistuneet luomaan moraalisen maailmanjärjestyksen. Kristinuskon pääsisällöksi muodostui yhteiskunnan uudistaminen. Roosevelt omaksui social gospel -teologian isältään. Kristinuskon merkitys isä Rooseveltille ennen kaikkea hyvien töiden tekemistä. Hyvä kristitty oli henkilö, jonka käytöstä ohjasi kalvinistinen moraalitiete. Kristitty, joka ei elänyt kuten kristitty, oli Theodore Rooseveltin mukaan huonompi ihminen kuin ateisti joka eli samalla tavalla. Theodore Roosevelt ei tehnyt töitä sapattina, hän ei kiroillut tai harrastanut uhkapelejä. Kristityn politi-

kon tehtäväksi Theodore Roosevelt näki maailman tekemisen moraalisemmaksi paikaksi. Rooseveltin isän mukaan vauraiden yksilöiden velvollisuus oli huolehtia heikoista.

Roosevelt oli monilahjakkuus. Hän oli historioitsija, luonnontieteilijä, karjapaimen, kirjailija ja sotilasjohtaja. Roosevelt kasvoi vauraassa republikaaniperheessä, republikaanien dominoimassa New Yorkin osavaltiossa. Siitä lähtien kun Roosevelt 1881 valittiin New Yorkin osavaltion kongressiin hänen poliittista toimintaansa ohjasivat hänen isältään perityt uskonnolliset vakaumukset. New Yorkin osavaltion kongressissa Roosevelt esimerkiksi kannatti työntekijöiden työolojen parantamiseen tähtääviä lakeja. Koska työntekijöitä sorrettiin, eliitin velvollisuus oli auttaa heitä. Roosevelt kannatti niin ikään lakeja, joiden tarkoitus oli muuttaa yhteiskuntaa hyveellisemmäksi. Hän muun muassa kannatti perheväkivaltaan syyllistyneiden miesten julkista ruoskimista.

Roosevelt valittiin New Yorkin kuvernööriksi 1898. Rooseveltin vakaumuksia uusi virka ei muuttanut. Kuvernöörinä Roosevelt ajoi kahdeksan tunnin työpäivää osavaltion työntekijöille sekä naisten äänioikeuden laajentamista. Roosevelt kannatti kuolemantuomiota moraalista syistä ja kuvernöörinä hän harvoin armahti vakavien rikosten tekijöitä. Koska monopolistiset suuryritykset toimivat Rooseveltin mukaan moraalittomasti, hän halusi nostaa tällaisten yritysten verotusta.

Roosevelt valittiin varapresidentiksi vuonna 1900. Presidentiksi Roosevelt

nousi 1901 William McKinleyn salamurhan seurauksena. Rooseveltin itsetunto ei koskaan riippunut toisten mielipiteistä. Roosevelt ei ollut henkilö, jonka käytöstä muut ihmiset ohjailivat. Vaikka Roosevelt nousi presidentiksi ikään kuin vahingossa, presidenttinä Roosevelt alkoi aktiivisesti ajaa sorrettujen työntekijöiden oikeuksia. Hän myös hyökkäsi voimakkaasti yhteistä etua rikkovia suur-yrityksiä vastaan. Historioitsija Walter Nugentin mukaan Rooseveltin saavutukset jäivät lainsäädännön tasolla melko vaatimattomiksi. Rooseveltin vaikutusvalta perustui mielikuviin. Kansalaisille välitettiin mielikuvaa, jonka mukaan valkoiseen taloon oli noussut henkilö joka oli valmis aktiivisesti vastustamaan voimakkaita instituutioita, jos nämä instituutiot eivät toimineet oikeudenmukaisesti. Roosevelt näki arvojohtajuuden presidentin tärkeimpänä tehtävänä. Rooseveltissa ruumiillistui social gospel -liikkeen teologia. Hän oli aktiivinen kristitty joka pyrki tekemään yhteiskunnasta hyveellisemmän.

Roosevelt voitti vuoden 1904 presidentinvaalit selvin numeroin. Äänestäjät ilmoittivat, että he kannattivat Rooseveltin uudistuspolitiikkaa. Äänestäjien antama mandaatti mahdollisti entistä radikaalimman politiikan edistämisen. Roosevelt vaati naisten työajan lyhentämistä ja lapsityön kieltämistä. Postipankkeja tuli perustaa suojelemaan työntekijöiden säästöjä. Valtion tuli Rooseveltin mielestä suojella kuluttajia vastuuttomien yritysten terveydelle vaarallisilta tuotteilta. Kaikki nämä aloitteet perustuivat Rooseveltin jo lapsena omaksumiin vakaumuk-

siin. Voimakkaiden (poliittiset päättäjät) tuli suojella heikkoja ja kaikkien tuli noudattaa samaa moraalialue. Mikään instituutio tai kukaan yksilö ei voinut asettaa itselleen erioikeuksia. Kun kaikki toimivat eettisesti, yhteinen etu toteutui. Valtion tuli viimekädessä varmistaa se, että yksilöt ja instituutiot toimivat moraalisesti. Rooseveltin luonne vaikutti siihen, että hän edisti ihanteidensa toteutumista määrätietoisesti ja voimallisesti, kriitikkojen mielipiteistä piittaamatta.

Rooseveltin taivas maanpäällä ei ollut liberaali utopia. Liberaalien mukaan valtion tuli olla neutraali suhteessa yksilöiden tekemiin arvovalintoihin. Roosevelt ei missään nimessä ollut suvaitsevaisen relativisti. Yhteiskunta ei voinut olla neutraali suhteessa moraaliin. Yhteiskunnan ja kaikkien sen jäsenten tuli noudattaa traditionalistista protestanttista etiikkaa. Perheelliset henkilöt esimerkiksi olivat Rooseveltin mielestä hyveellisempi kuin perheettömät. Valtion tuli toiminnallaan vahvistaa perheitä ja tukea niiden luomista. Yökerhot, avioerot ja naisten työssäkäynti heikensivät perheitä ja tämän vuoksi valtion tuli taistella näitä ilmiöitä vastaan. Isille tuli maksaa sellaisia palkkoja, jotka mahdollistivat äidin kotiin jäämisen ja suurten perheiden elättämisen. Omasta tahdostaan lapsettomia tuli rangaista korkeilla veroilla.

Roosevelt oli luvannut luopua presidentin virasta kahden kauden jälkeen. Tämä oli lupaus jota Roosevelt katui, mutta hänen vakaumuksensa eivät sallineet lupausten rikkomista. Roosevelt oletti, että hänen seuraajansa William Taft tulisi noudattamaan hänen uudis-

tuslinjaansa. Taftin ajama politiikka ei ollut konservatiivista, muttei myöskään niin radikaalia kuin Roosevelt olisi halunnut. Sivustakatsojan rooli ei sopinut Rooseveltin luonteelle. Hänen uskonnolliset vakaumuksensa olivat niin ikään ristiriidassa tällaisen roolin kanssa. Kunnon kristitty ei voinut katsoa vierestä kun Yhdysvallat erkaantui kristillisistä ihanteista. Näiden voimien puristuksessa Roosevelt ilmoittautui ehdokkaaksi vuoden 1912 presidentinvaaleihin. Republikaanisen puolueen eliitti ei halunnut antaa ehdokkuutta Rooseveltille. Jos Roosevelt halusi kilpailla paikasta valkoiseen taloon, hänen oli löydettävä itselleen uusi puolue. Roosevelt osallistui lopulta vaaleihin Progressiivisen puolueen ehdokkaana. Puolueen ohjelma oli radikaali. Työntekijöille luvattiin tapaturmavakuutuksia, eläkkeitä ja ilmainen terveydenhoito.

Roosevelt sai vaaleissa enemmän ääniä kuin istuva presidentti Taft, mutta demokraattien ehdokasta, New Jerseyn kuvernööriä Woodrow Wilsonia Roosevelt ei kyennyt lyömään. Monet progressiivien vaatimuksista kuitenkin toteutuivat Wilsonin presidenttikaudella. Esimerkiksi progressiivinen tulovero ja lapsityötä rajoittava lakiesitys läpäisivät kongressin. Wilsonin toimet valkoisessa talossa eivät silti miellyttäneet Rooseveltia. Miesten luonteet poikkesivat liiaksi toisistaan. Roosevelt oli ekstrovertti ja Wilson introvertti. Wilsonin ulkopoliittika oli Rooseveltin mielestä liian passiivista.

Vaalitappion jälkeen Roosevelt jatkoi poliittista uraansa mielipidejohtajana.

Hän yritti levittää uudistussanomaansa ympäri maailmaa. Roosevelt esimerkiksi kannatti voimakkaasti Yhdysvaltojen liittymistä ensimmäiseen maailmansotaan, koska hän näki saksalaiset moraalittomina ja taantumuksellisina. Yhdysvaltojen oli osallistuttava hyveellisyyden levittämiseen ympäri maailmaa. Rooseveltin ulkopoliittiset näkemykset eivät poikenneet suuresti George W. Bushin ulkopoliittisista linjauksista. Roosevelt kuoli tammikuussa 1916.

Theodore Rooseveltin toimintaa on vaikea selittää pelkästään hänen biologis pohjaisen luonteensa kautta. Toisaalta, sama pätee Rooseveltin uskonnollisiin vakaumuksiin. Selitysten on pohjauduttava sekä biologiaan että kasvatukseen. Rooseveltin luonne ja hänen uskonnollinen vakaumuksensa muotoutuivat yhtä aikaa, toisiinsa vaikuttaen. Kasvatus vahvisti ja korosti tiettyjä luonteenpiirteitä toisten kustannuksella. Rooseveltin toiminnan ymmärtämiseksi olisi ehkä nähtävä ihmisluonto kimppuna erilaisia mahdollisuuksia. Yksilöiden kehitysmahdollisuudet eivät ole rajattomat kuten John Watson väitti. Ilman Rooseveltin isän tarjoamaa uskonnollista kasvatusta Rooseveltin käytös olisi saattanut suuntautua toisenlaisille urille. Social gospel -teologia painotti aktiivista suhtautumista maailmaan. Yksilön kristillinen velvollisuus oli osallistua aktiivisesti maailman muuttamiseen. Ilman vahvaa luonnetta ja voimakkaita vakaumuksia Roosevelt ei olisi uskaltanut lähteä haastamaan vahvoja instituutioita. Rooseveltin suuri kunnianhimo sai hänet tavoittelemaan presidenttiyttä 1912, mutta Rooseveltin

päätökseen vaikutti myös se, että hän katsoi presidentti Taftin toiminnan loukkaavan hänen kannattamiaan arvoja.

Historioitsija Kathleen Daltonin mukaan Rooseveltin koko poliittisen uran paradoksi liittyi siihen, miten moraaliset periaatteet oli mahdollista kääntää laisäädännöksi. Roosevelt vaati yksilöiltä, ammattiliitoilta ja yrityksiltä korkean moraalin noudattamista. Jos hän pystyi omassa elämässään seuraamaan eettisiä periaatteita, muutkin pystyivät samaan, Roosevelt näytti uskovan. Aina ei kuitenkaan ollut selvää, oliko moraalisin laki myös käytännöllisin. Yritysten tuli kohdella työntekijöitään paremmin, mutta minkälainen laki johti tehokkaimmin tähän lopputulokseen, ei ollut itsestään selvää. Rooseveltin maailmankuva oli hyvin mustavalkoinen. Hän harvoin näki viivahde-eroja eikä hän ollut kiinnostunut filosofisista nyansseista. Rooseveltin aktiivinen mieli ei pystynyt pysähtymään yksityiskohtien äärelle. Tärkeintä oli toiminta joka edisti hyviä asioita. Asioiden hyvyyden määritti kalvinistinen etiikka. Liika yksityiskohtiin takertuminen ja pohdinta johtivat passiivisuuteen. Toiminta ei aina johtanut halutunlaisiin lop-

putuloksiin. Roosevelt ei kiistänyt sitä, että arvokkaita päämääriä ei aina saavutettu. Yrittäminen oli kuitenkin tärkeämpää kuin toimettomuus. Roosevelt oli tietyllä tapaa luonteensa (jos luonne nähdään ”luonnon” ja kasvatuksen yhteistuotteena) vanki.

Toiminnan ja moraalin korostaminen johtivat Rooseveltin usein autoritaariseen moralismiin. Hyvä päämäärä sai Rooseveltin usein kannattamaan keinoja joiden eettisyys oli kyseenalaista. Ensimmäisen maailmansodan aikana Roosevelt hyväksyi kansalaisyhteisöjen radikaalin kaventamisen. Rooseveltin huoli Yhdysvaltojen tulevaisuudesta sai hänet kannattamaan rasistisia uudistuksia. Barbaaristen kansojen sivistämisen nimissä Roosevelt oli valmis tukemaan imperiaalistista ulkopoliittikkaa. Rooseveltin aktiivinen ja aggressiivinen luonne ajoi hänet voimallisesti edistämään rasistisia ja imperialistisia lakeja. Rooseveltia on vaikea nähdä tyrannimaisena diktaattorina. Jos Rooseveltille olisi annettu diktaattorin valtaoikeudet, olisi jälki saattanut silti olla rumaa. Vahva persoonallisuus yhdistettynä vahvoihin vakaumuksiin on usein vaarallinen yhdistelmä.

NÄKÖALOJA

Pelin henki

Stimulus

■ Kuluneen syksyn yksi kirkollisia puheenaiheita on ollut syyskuussa Uudessa Tiessä julkaistu **Kati Niemelän** haastattelu. Päätoimittaja **Leif Nummelan** tekemässä haastattelussa Kirkon tutkimuskeskuksessa vaikuttava Niemelä sanoo naispappien olevan ”merkittävästi muutoshaluisempia ja valmiimpia hyväksymään kristillistä uskoa koskevat opilliset ja eettiset muutokset”. Viitaten homoparien siunaamisesta käytyyn keskusteluun Niemelä toteaa edelleen: ”Jos edustat konservatiivisia näkemyksiä, sinut kuitenkin vaiennetaan. Et voi tuoda mielipidettäsi ilmi pelkäämättä seuraamuksia.” Nummelan mukaan ”Niemelä näkee nykytilanteessa merkkejä liberaalien kostosta”. Tätä viimeistä lausetta Niemelä riensi myöhemmässä yhteydessä korjaamaan vähemmän kärjekkääseen muotoon. Keskustelu kuitenkin saatiin avatuksi – tai pitäisikö sanoa, että vahinko oli jo tapahtunut.

Nykyisessä kirkollisessa keskustelussa on tavallista hakea vainoajia ja vainottuja, tarvittaessa vaikka natsi- ja keski-tysleirivertauksiin turvautuen. Osa keskustelusta liittyy hyvin vanhaan arvoriitiriitaan. Kirkko ja Raamattu ovat synty-

neet aikana, jolloin ei tunnettu demokratiaa, sananvapautta eikä yksilön oikeuksia. Nämä eivät siten kuulu kirkon perinteeseenkään eivätkä perinteen oikeaoppiseen tulkintaan. Paavi **Johannes Paavali II** ja monet muut samalla tavalla ajattelevat kirkonmiehet ovat sanoneet asian kiertelemättä: ”Kirkko ei ole demokratia.” Kirkon demokratia naispappeuksineen ja homojen suvaitsemisineen ei kelpaa kirkon konservatiiveille, koska kirkossa Raamattuun ja oppiin liittyvät asiat tulee ratkaista muuttumattoman perinteisen tulkinnan pohjalta. Niistä ei voi eikä saa äänestää. Toisaalta demokratia kirkossa kelpaa konservatiiveille silloin, kun se johtaa heidän toivomiinsa tuloksiin. Liberaalien ongelmana on suvaita suvaitsematonta – esimerkiksi järjestää jatkuvasti ohituskaistoja miespappeille, jotka eivät suostu jakamaan naispappin kanssa ehtoollista.

Kirkollinen demokratia ei voi kunnioittaa vähemmistön valtapyyteitä enemmistön oikeuksia vastaan – aivan yhtä vähän kuin esimerkiksi oppositiossa olevat perussuomalaiset voivat kieltää hallitusta tekemästä päätöstä vaikkapa Kreikan tukipaketista. Tässä mielessä voi sa-

noa, että perussuomalaiset ymmärtävät naispappeuden vastustajia paremmin, miten demokratia toimii. Emme ole nähneet yhdenkään heistä heittäytyneen marttyyriksi, jota vainotaan vakaumuksensa tähden.

Demokratiana toimiva kirkko voi kuitenkin kunnioittaa vähemmistöjensä oikeuksia – vieläpä paljon olennaisemmassa asiassa kuin tässä tapauksessa niin tärkeiksi tulleissa valtakysymyksissä – eli siinä, saako oikeansorttinen ihminen jonkin viran tai saako oikea porukka jonkin rahan tai vallan päättää muiden asioista. Kirkossahan on kysymys ensi sijassa spiritualiteetista eli hengellisestä elämästä ja vasta toissijaisesti ideologisesta vallasta, oikeassa olemisesta ja hyväpalkkaisista viroista. (Voi olla, että Stimulus on ymmärtänyt jotakin pahasti väärin, mutta tulkoon nyt kuitenkin kirjatuksi näinkin hölmöjä ajatuksia.) Siis asiaan: annettakoon naispappeuden vastustajille kannattajamääränsä mukaan muutama pappisvirka sekä mahdollisuus pitää tyhjillään seisovissa kirkoissa sopiviin aikoihin vanhaluterilaisia messuja ja kasuaalitoimituksia. Niitä toimittavat vain miespapit, joiden oikeaoppisuus sekä sukupuolinen suuntaus ja halutaessa sen toteuttaminen tai toteuttamatta jättäminenkin voidaan tarkastaa etukäteen.

Tällaiseen toimintaan saavat osallistua kaikki halukkaat aikuiset ihmiset, eikä hyvin syötetyistä Suomen luterilai-

sista tarvitsisi nostaa esiin ensimmäistään marttyyriä. Tulkoon selväksi, että kirkossa on tilaa kaikelle sille hengelliselle elämälle, jota sen jäsenet haluavat elää todeksi. Ja sellaiseen toimintaan, jonka itse kokee vastenmieliseksi, ei tarvitse osallistua. Mutta vastalahjaksi naispappeuden vastustajat saavat sitten lopettaa sekä naispappien syrjimisen ja homoseksuaalien tuomitsemisen että marttyyrikulttinsa ja keskitysleirivertauksensa.

Stimulus ihmettelee, miksi kirkollinen puhe periaatteista, ihanteista ja muusta hyvästä tai hyvältä näyttävästä kätkee taakseen hyvin läpinäkyvästi todellisen tarkoituksen: kysymys on vallasta. Vallanhalu näyttää monesti olevan kuin pää, jonka strutsi piilottaa hiekkään samalla kun se ikään kuin hämätäkseen heiluttaa muuta ruumistaan. Eivätkö aikuiset ihmiset voisi opetella puhumaan asioista niiden oikeilla nimillä? Voisiko vallasta ja sen jakamisesta keskustella muutenkin kuin siten, että yksi osa porukasta – suuri tai pieni, mikä tahansa – haluaa ehdottomasti päättää, miten muidenkin on tehtävä ja mitä heidän on ajateltava? Jos kirkko on hengellinen yhteisö, miten se näkyisi kirkkopoliitikassa? Voisiko se näkyä esimerkiksi tilan antamisena sille kaikelle hengellisyydelle, jota kirkossa haetaan? Paljon on vielä virtaava vettä Aurajoessa ja Vantaanjoessa ennen kuin sellainen yhtälö saadaan toimimaan.

ARVIOT

Leo Näreaho

KATOLISET SUOMALAISET SYNNINTEKIJÖINÄ

Kirsi Salonen: *Synti ja sovitus, rikos ja rangaistus: suomalaisten rikkomuksista keskiajalla.* Helsinki: Suomalaisen Kirjallisuuden Seura (Historiallisia tutkimuksia 249), 2009. 337 s.

Akatemiatutkija **Kirsi Salonen** on perehtynyt keskiajan oikeushistoriaan erityisesti katolisen kirkon näkökulmasta. Esiteltävässä kirjassa hän tutkii suomalaisten keskiaikaisia lainrikkomuksia, mutta myös suomalaisen kristikansan suhdetta katolisen kirkon kanoniseen oikeusjärjestelmään. Kirjan otsikossa olisi tosin parempi puhua myöhäiskeskiajasta, sillä käsiteltävät tapaukset ovat peräisin 1400-luvun puolivälistä 1520-luvun alkuun.

Teoksen lähdepohja on kiinnostava. Salonen on ensimmäisenä hyödyntänyt Vatikaanin salaisessa arkistossa olevaa paavillisen penitentiariaattiviraston Suomea koskevaa arkistoaineistoa. Arkisto avattiin (luvanvaraiselle) tutkimukselle vasta vuonna 1984. Penitentiariaatti oli eräänlainen katumustuomioistuin, jolla oli oikeus paavin edustajana antaa kristityille synninpäästöjä ja erivapauksia, kun kanonisia määräyksiä oli rikottu tai niitä haluttiin perustellusti kiertää. Arkistosta löytyy Salosen mukaan 127 suomalaisten tekemää anomusta. Lisäksi tekijä on hyödyntänyt Suomen keskiajan lähteitä -julkaisusarjaa ja Tukholman kaupunginraadin oikeuspöytäkirjoja (*tänkeböcker*). Yleisesti ottaen Suomesta tunnetaan vähän keskiajan oikeuslähteitä.

Salonen erottelee kirjassaan selkeästi maallisen ja kirkollisen puolen oikeuslaitoksen, mutta huomauttaa, että järjestel-

mät myös osittain sekoittuivat. Ruotsissa (ja Suomessa) otettiin vähitellen 1300-luvun puolivälistä käyttöön Maunu Eerikinpojan maanlaki, jonka rangaistukset olivat varsin ankaria. Monista rikkomuksista seurasi kuolemanrangaistus, joka pantiin toimeen esimerkiksi polttamalla, mestaamalla tai elävältä hautaamalla (viimeksi mainittu koski erityisesti naisia). Miksi rangaistukset olivat ankaria ja muuttuivatko ne uudessa laissa ankarammiksi suhteessa vanhoihin maakuntalakeihin? Näitä kysymyksiä kirjoittajan toivoisi pohtivan enemmän.

Rangaistuksista puhuttaessa kirjassa viitataan markkamääräisiin sakkorangaistuksiin. Lukijaa jää vaivaamaan tuollainen rahan arvo ja sen ostovoima. Salonen kyllä viittaa **Heikki Ylikankaan** tietoon, jonka mukaan vuonna 1540 Raaseporin kuninkaankartanossa rengeille maksettiin rahapalkkana kolme markkaa vuodessa. Mutta mikä oli rahan arvo 1400-luvun lopulla? Joka tapauksessa sakkorangaistukset nousivat useissa tapauksissa huomattava korkeiksi syytettyjen tuloihin ja omaisuuteen nähden.

Kirkollisella puolella Suomessa noudatettiin keskiajalla katolisen kirkon kanonista oikeusjärjestelmää, jonka perusteet seurakuntapappienkin piti tuntea. Käytännössä kirkollinen oikeudenkäyttö kanavoitui rovastin- ja piispankärräjien kautta; keskiajan kirkollisista oi-

keustapauksista tosin on säilynyt kirjallisia lähteitä hyvin vähän. Kirkonmiehet valvoivat seurakuntalaisten oikeaoppisuutta sekä seksuaalista ja kirkollista kuria. On huomattava, että kirkollisilla viranomaisilla ei ollut oikeutta langettaa kuoleman- tai ruumiinrangaistuksia. Salosen kirjasta saa hyvän käsityksen maallisesta ja kirkollisesta oikeudenkäytöstä Suomessa 1300–1500-luvuilla. Tekstiä havainnollistavat suomennetut otteet laeista ja oikeustapauksista.

Tärkein uusi anti Salosen kirjassa on paavillisen penitentiariaattiarkeologian suomalaisten tapausten analysointi. Penitentiariaatti oli sielunhoidollinen virasto, jonka antaman asiakirjan turvin katuva kristitty saattoi hyvällä omallatunnolla jatkaa kristillistä elämäänsä huolimatta siitä, että oli esimerkiksi nainut pikkuserkkunsa tai pahoinpidellyt pappia. Edellytyksenä tietysti oli, että anomus tavalla tai toisella toimitettiin Roomaan. Salonen esittelee penitentiariaatin toimintaa kiitettävän perusteellisesti. Hän esittelee erilaisia anomuskategorioita ja anomusprosessin etenemistä virastossa. Lukija jää tosin kaipaamaan penitentiariaattiviraston sijoittamista laajempaan yhteyteen katolisen kirkon organisatiossa ja historiassa. Kuinka merkittävä tulonlähde virasto oli katoliselle kirkolle? Kuinka suuri merkitys sillä oli koko katolisen kristikunnan sielunhoidollis-oikeudellisessa järjestelmässä?

Suomalaisten penitentiariaattianomusten määrä on kokonaisuutena sen

Niko Huttunen

TEOLOGIANHISTORIALLINEN KUVAUS PAHOLAISUSKOMUKSISTA

Kari Kuula, *Paholaisen biografia. Pahan olemus, historia ja tulevaisuus*. Helsinki: Kirjapaja, 2010. 381 s.

Pari vuotta sitten sain pienen punaisen pehmolelupaholaisen vietäväksi silloin päiväkotikäiselle tyttärelleni lahjaksi. Otin lahjan kohteliaasti vastaan, varsinkin kun lahjoittaja oli täysjärkinen ja kokenut ammattikasvattaja sekä seurakunnan vapaaehtoistyöntekijä. Hiljaa

verran pieni, että varsinaista tilastollista analyysiä tapauksista ei ole mielekästä suorittaa. Salonen kuitenkin vertailee suomalaisia tapauksia kaikkiin muihin viraston 1400-luvun viimeisten vuosikymmenien tapauksiin. Erot eivät eri anomuskategorioiden suhteen ole suuria suomalaisten ja eurooppalaisten tapausten välillä, mutta joitain kiinnostavia huomioita kirjoittaja tekee lähteidensä pohjalta. Joka tapauksessa on mielenkiintoista lukea Salosen selostuksia suomalaisten kristittyjen yksittäisistä anomuksista ja niiden taustoista. Tapausten kautta näemme välähdyksiä Suomen 1400-luvun lopun sangen värikkästä – myös papillisesta – elämästä.

Salosen kirja on epäilemättä tärkeä lisä Suomen myöhäiskeskiajan tutkimukseen. Teos olisi saanut vielä lisää painavuutta, jos ruotsalais-suomalaiset käytännöt penitentiariaattianomuksiin olisi sidottu vahvemmin yleiseurooppalaiseen yhteyteen. Tällöin olisi ehkä hahmottunut selvemmin pohjoismaiset erityispiirteet oikeudenkäytössä – tosin jo nyt laaja teos olisi saanut lisää sivuja. Myös lyhyt viittaus uskonpuhdistuksen tuomiin muutoksiin oikeudenkäytössä olisi tuonut lisää historiallista syvyyttä teokseen. Huomautettakoon parista yksityiskohdasta: sivulla 70 mainittu kirkkoisä on **Hieronimus**, ei Jeremia; miksi kristikunta on kirjoitettu isola?

mielessäni päätin kuitenkin harkita tarkkaan, mitä sillä teen. Kotona laitoin sen kaappiin piiloon odottamaan harkinnan tulosta.

Tapaus tuli mieleeni, kun luin Kari Kuulan Paholaisen biografian. Se on kuvaus saatana-hahmosta, joka kulkee pit-

kän reitin nykyiseksi paholaisrekvisiitaksi. Kuulan mukaan juuret löytyvät Vanhasta testamentista, jossa *satan* on hepreankielisen merkityksensä mukaisesti este tai vastustaja. Jos *satan* on jonkinlainen henkiolento, hän on selvästi Jumalan alainen – sellainen kuin Jobin kirjan Saatana, joka kiusaa Jobia Jumalan luvalla.

Vanhan testamentin apokryfikirjoissa vilahtaa ensimmäisen kerran meidän tuntemamme paholaishahmo, jonka kateus johti ensimmäiset ihmiset syntiinlankeemukseen. Kateus liittyi viimeisillä esikristillisillä vuosisadoilla syntyneeseen käsitykseen enkelien lankeemuksesta, joka sittemmin tuli kristillisessäkin perinteessä selittämään Paholaisen ja hänen joukkojensa syntyä.

Kuula käy perusteellisesti läpi teologianhistorian erilaisia selityksiä Saatanan lankeemuksesta, jopa siinä määrin, että lukija alkaa uupua. Näiden selitysten perusdilemma on koko ajan se, miten hyvän ja kaikkivaltiaan Jumalan maailmassa voi tapahtua tällainen lankeemus.

Saatanan lankeemusten toinen toistaan hienovireisimmissä selityksissä on yleisemmällä tasolla kyse klassisesta teodikea-ongelmasta, jolle Kuula antaa melko paljon tilaa. Jostain syystä näkökulmana on koko ajan se, että pahuus kyseenalaistaa uskon Jumalan hyvyyteen ja kaikkivaltiuteen. Käytännöllisemmästä

näkökulmastahan pahuus suorastaan *vaatii* tällaista uskoa, ettei todellisuus ihan masenna.

Huomattavasti kiintoisammille vesille Kuula tulee, kun hän käsittelee kansanomaisia paholaisuskomuksia ja kauanokirjallisuuden paholaiskuvauksia. Niissä teologinen hiustenhalonta tekee tilaa rehevälle tarinoinnille. Noitavainojen aikaan paholaisuskomukset saivat aikaan pahaakin jälkeä, mutta Kuula huomauttaa, että valitusajattelijat suurentelivat vainoja kirkastaakseen omaa valitustaan, jonka myötä Saatanaa alettiin panna viralta.

Kokonaisuutena Kuulan kirja on teologianhistoriallisesti painottunut kuvaus paholaisuskomusten vaiheista. Kotimaista kenttää ja nykyisen populaarikulttuurin maailmaa vain hipaistaan, vaikka reilun kymmenen vuoden takaa olisi ollut tarjolla mieliä järkyttänyt Hyvinkään rituaalimurha ja sen jälkeen saatananpallonnasta kirjoitetut kaksi uskontotieteellistä väitöskirjaa, joissa hiukan toppuuteltiin kohua. Populaarikulttuurin Paholainen on kuitenkin nykyään hahmon näkyvin versio.

Niin, mitä tein sille pehmolelupaholaiselle? Parin viikon harkinnan jälkeen otin sen kaapista ja vein vaivihkaa roskiin. Ei, Paha ei voi olla hauskaa, kivaa ja hellyttävää.

Hannu Suni

VALLAN JA OIKEUTUKSIEN KAMPPAILU – ENNEN JA NYT

Ilkka Huhta *Papit sisällissodassa 1918*. Helsinki: Kirjapaja 2010. 198 s.

Niko Huttunen *Raamatullinen sota. Raamatun käyttö ja vaikutus vuoden 1918 sisällissodan tulkinnoissa*. Helsinki: SKS, SKHS 2010. 301 s.

Sisällissota on hyvin traumaattinen kokemus, käytiinpä sota missä päin maailmaa tahansa. Tutkimusaiheena se ei koskaan tule olemaan loppuun käsitelty. Vaikealle ja aralle tapahtumalle on yritetty löytää oikeutuksia ja perusteita. Viimeistään 1800-luvun puolivälistä alkaen on suomalaisessakin yhteiskunnassa yritetty ratkaista vallan ja oikeutuksen vä-

lisiä ongelmia. Sisällissotaan johtaneessa kehityksessä niin papiston rooli kuin Raamatusta haetut perustelut nousivat tärkeään osaan juuri oikeutuksen näkökulmasta.

Dosentti Ilkka Huhta selvittää sisällissotaan osallistuneiden yli 60 valkoisen armeijan sotilaspapin vaiheita tammi-kuusta 1918 saman vuoden kesäkuuhun.

Osa lähti vapaaehtoisena ja osa määrättiin. Sotilaspappien lisäksi rintamalla toimi muutamia pappeja myös sotilaina. Kirjan pääpaino on kuitenkin sotilaspa-peissa ja armeijan kenttäpappijärjestelmän syntyvaiheen selvittelyssä.

Huhta käsittelee pappien vaiheita tiukan asiallisesti. Rönsyilemätön kirjoitustyyli sopii aiheeseen. Tutkimus tuo silti hyvin esille niitä lukuisia sävyjä, jotka myöhemmin ovat peittyneet stereotyyppisen kypäräpappihahmon alle. Mitään yhtenäistä valkoista papistoa ei ollut. Huhta osoittaa, kuinka jokainen pappi oli yksilö ja käsittelee omalla tavallaan traagista tilannetta.

Enemmistö papeista jäi paikoilleen hoitamaan seurakuntavirkkaa sekä peittelemään omaa hämmennystään ja avuttomuuttaan. Jotkut papeista lähtivät sotaan innostuneina, mutta monet olivat epävarmoja. Huhta kirjaa myös ne tapaukset, joissa valkoiset upseerit kohdistivat pappiin lojaalisuusepäilyjä. Moni sotilaspappi tuli takaisin rintamalta kotiin hiljaisena ja murtuneena. Joitakin pidettiin myöhemmin sankareina, osa ei halunnut voittajan viittaa kantaa. Myöhemmin heistä monet toki nousivat keskeisille kirkon johtopaikoille. Ainoaan punaisella puolella ase kädessä toimineeseen pappiin, Einar Rauhamäkeen, Huhta vain viittaa. Rauhamäen vaiheet ovat tunnettuja aiemmasta tutkimuskirjallisuudesta.

Sodan aikana Raamattu oli sekä valkoisten että punaisten käytössä. Molemmat puolet hakivat kristinuskon peruskirjasta lohdutuksen lisäksi vallan ja oikeutuksen perusteita. Samoja raamatunkohtia käytettiin yhtäläillä rangaistusmentaliteetin perustelemiseen kuin sen arvostelemiseen.

Uuden testamentin eksegetiikan dosentti Niko Huttunen tuo sisällissotatutkimukseen mielenkiintoisen lisän, Raamatun reseptio- ja vaikutushistoriallisen näkökulman. Hän kysyy sisällissodan lähteiden pohjalta, miten Raamattua tuona aikana tulkittiin ja ymmärrettiin. Raamattua käytettiin ja ihmiset peilasi-

vat siihen ympäröiviä tapahtumia riippumatta uskonnollisesta tai poliittisesta vakaumuksesta.

Huttusen mukaan ihmiset tulkitsivat sisällissotaa lähinnä neljän teeman kautta: apokalyptiikka, esivaltaopetus, talioperiaate (rangaistus vastaa rikosta) ja Kristuksen seuraaminen. Lopunajallisia tulkintoja edusti kategorisesti piispa O.I. Colliander. Punaisella puolella lineaarinen historianäkemyksensä sekularisoitui maailmansisäiseksi kehitykseksi kohti valankumousta ja työväenluokan voittoa.

”Joka miekkaan tarttuu, se miekkaan hukkuu” (Matt. 26:52) ilmaisi raamatullisen talioperiaatteen. Lausuma oli sekä varoittava että rangaistuksia säätelevä. Samoin raamatullisia uhrikäsityksiä käytettiin niin kostovaatimuksiin kuin anteeksiantoonkin motivoivina. Kuvat Kristuksen seuraamisesta ja uhrista muodostivat rikkaan retorisen lähteen sekä tarjosivat mahdollisuuden hämärttää sodan raakaa todellisuutta.

Valkoisella puolella esivaltaopetus merkitsi vahvaa oikeutusta. Satoja vuosia kansalle oli opetettu huoneentaulua ja 4. käskyn selitystä. Niiden mukaan esivalta kuului Jumalan luomisjärjestykseen ja sen tehtävä oli ylläpitää Jumalan säätämää järjestystä. Punaisten keskuudessa nouseminen laillista esivaltaa vastaan herätti kysymyksiä ja murensi kapinan moraalista oikeutusta. Huttunen osoittaa kiinnostavasti, kuinka itse esivaltakäsityskin oli murroksessa. Vuosisadan vaihteeseen saakka esivallasta käytettiin kirkkoraamattua myöten pronominia ”hän”. Keisarin aloittamien sortotoimien seurauksena esivaltakäsitys muuttui. Vuoden 1913 Uuden testamentin suomennosehdotuksessa esivalltaan viitataan pronominilla ”se”. Esivalta ymmärrettiin enemmän laein ylläpidetyksi yhteiskuntajärjestykseksi kuin hallitsijan persoonaksi.

Huttusen tutkimus selventää erinomaisella tavalla 1800-luvun jälkipuoliskolla ja vuosisadan vaihteessa vallinneita mentaliteetteja. Sen lisäksi kirja nostattaa esille myös ajankohtaisen teeman

Raamatun tulkinnasta ja sen käytöstä erilaisten tarkoituserien edistäjänä. Tuntuu siltä, ettemme ole oppineet paljoakaan. Vihapuheissa toinen osapuoli demonisoidaan ja omaa oikeutusta perustellaan irrallisilla raamatunlauseilla.

Matti Myllykoski

JOS EI NYT SITTENKÄÄN IHAN PYHIMYKSEKSI

Giacomo Galeazzi & Ferruccio Pinotti: *Wojtyla segreto: La prima controinchiesta su Giovanni Paolo II.* chiarelettere: Milano 2011. 315 s.

Paavi **Benedictus XVI** ilahdutti usko-vaisiaan julistamalla viime vapunpäivänä edeltäjänsä **Johannes Paavali II:n** autuaaksi. Koko hanke oli aloitettu kun kuusi vuotta sitten kuolleen Karol Wojtylan ruumis tuskin oli kylmennyt; julistusta varten tehdyt tutkimukset näyttävät sujuneen ketterästi ja tuottaneen nopeasti toivotun tuloksen. Vatikaanissa jotkut asiat vievät aikansa ja enemmänkin, kuten esimerkiksi **Galileo Galilein** rehabilitaatio. Mutta Johannes Paavali II:n autuaaksi julistaminen olikin ilmeisesti elämää suurempi kysymys.

Sillä välin kun Vatikaani on tutkinut puolalaisen paavin pyhyttä omine menetelmineen, jotkut toiset ovat seuranneet prosessia huolestuneina. Italiassa La Stampa Vatikaani-toimittaja **Giacomo Galeazzi** ja tutkiva journalisti **Ferruccio Pinotti** ovat julkaisseet vastatutkimuksen (*controinchiesta*) siitä puolesta Wojtylaa, jota katolinen kirkko ei mielellään esittele julkisuudessa. Eriteltyään Wojtylan uran biografiset taustatekijät he käsittelevät muutamaa Vatikaanin kannalta kiusallista aihepiiriä: Johannes Paavali II:n heti paavikautensa alussa masinoimaa Vatikaanin pankin (Ior) massiivista taloudellista tukea Puolan Solidaarisuus-liikkeelle, uuden paavin tukea latalalaisen Amerikan diktatuureille ja erityisen voimakasta ynseyttä vapautuksen teologiaa kohtaan, kirkon vieraannuttamista demokratian ihanteista sekä sittemmin valtavana julkisuuteen räjähtäneen pedofiiliskandaalin käsittelemättä jättämistä.

Molemmat kirjat antavat painavan panoksensa, kun arvioidaan nykyistä keskustelukulttuuria. Toista kunnioittava ja arvostava dialogi ei ole mahdollista ilman tervettä itsekritiikkiä.

Vuonna 1920 syntynyt Karol Wojtyla osallistui saksalais miehityksen aikana vastarintaan etupäässä levittämällä informaatiota. Kemiallisessa tehtaassa tekemänsä leipätyön ohella hän opiskeli Krakovan piispa **Adam Sapiehan** johtamassa maanalaisessa pappisseminaarisessa. Juuri Sapieha, joka huomasi varhain nuoren Wojtylan kyvyt, suojeli tämän opintoja ja avasi tälle sodan jälkeen tien Puolan katolisen kirkon korkeimpiin virkoihin. Sapieha hankki Wojtylalle varoja, joiden turvin tämä saattoi matkustaa ympäri Eurooppaa ja luoda kontakteja. Vuonna 1958 Wojtylasta tuli Krakovan ja samalla Puolan nuorin piispa; vuonna 1964 hänestä tuli Krakovan arkkipiispa ja 1967 kardinaali. Kommunistijohto piti häntä tässä vaiheessa vielä yhteiskunnallisesti maltillisena vaikuttajana. Tosi-asiassa Wojtylasta kehittyi näinä vuosina vahva antikommunisti ja latalalaisamerikkalaisen vasemmistokatolisuuden vihollinen.

Wojtylan kansainvälisessä poliittisessa verkostossa muodostui huomattava rooli toiselle puolalaiselle vaikuttajalle, jonka hän tapasi Yhdysvalloissa vuonna 1976. Hurskas katolilainen ja toisen polven siirtolainen **Zbigniew Brzezinski** oli Yhdysvaltojen poliittisen näyttämön nousevia tähtiä, josta tuli pian vastavali- tun presidentti **Jimmy Carterin** neuvonantaja kansallisen turvallisuuden alalla. Brzezinski vaikutti kulissien takaisella toiminnallaan Yhdysvaltojen katolisten piispojen ja kardinaalien parissa jälkimmäisen valitsemiseen paaviksi,

kun taas Wojtyla tuki toiminnallaan ratkaisevalla tavalla Yhdysvaltojen kommunismin vastaista politiikkaa. Puolan Solidaarisuus-ammattijärjestön taloudellinen ja poliittinen tukeminen pani alulle koko itäistä Eurooppaa koskevan mullistuksen. Galeazzin ja Pinottin kuvauksen valossa voi sanoa, että Carterin seuraaja **Ronald Reagan** tuli kovan linjan ulkopolitiikkansa kanssa valmiiseen pöytään: ratkaiseva avaus oli jo tehty. Vastaavasti Wojtylan valinta paaviksi vuonna 1978 tuli täydellisenä yllätyksenä vain niille, jotka eivät tunteneet Vatikaanin sisäisiä valtasuhteita ja niillä pelattavaa peliä. Tosiasiassa valinta rakentui määrätietoiselle lobbaustyölle, joka palkittiin odottamattoman varhain, kun **Johannes Paavali I** yllättäen kuoli. Wojtyla oli siten 70-luvun lopulla vahva nimi niin poliittisella kuin kirkollisella kartalla, ja hänen työnsä paavina perustui näille tekijöille. Kirjan pääsitaatteihin kuuluu lainaus **Mihail Gorbatshovilta**: ”Euroopan tapahtumia 80-luvulla ei voi ymmärtää ilman Wojtylaa.”

Galeazzin ja Pinottin kirjaa voi lukea laajennettuna kommentaarina toisinajattelevan katolisen teologin **Giovanni Franzonin** tarjoamaan todistukseen paavi Wojtylan autuaaksijulistamishankkeeseen. Franzonin kymmenisen sivua kattava puheenvuoro, jonka Galeazzi ja Pinotti ovat tallentaneet kirjansa loppuun, on selkeästi laadittu ja hyvin argumentoitu kommentti autuaaksi julistamista vastaan. Yksi siinä käsitellyistä ongelmakohdista on Vatikaanin pankin hämäläperäinen toiminta, johon liittyy Italian laeilta suojatun aseman avaaminen rikkaiden veronkiertäjien ja rikollisten käyttöön (tästä olen kirjoittanut aiemmin Vartijassa julkaistussa artikkelissa). Franzoni muotoilee osuvasti ydinkohdan, jota Galeazzi ja Pinotti selvittävät laiveammin: sen sijaan, että olisi auttanut viranomaisia totuuden selvittämisessä, Wojtyla pyrki määrätietoisesti suojelemaan kirkollista instituutiota. Tällaisen paavin julistaminen autuaaksi olisi raskas erehdys.

Toinen Franzonin muotoilema ongelma-kohta – jota Galeazzi ja Pinotti käsittelevät melko vähän – liittyy siihen, että Johannes Paavali II julisti vuoden 1999 lopulla samalla kertaa autuaiksi kaksi hyvin erilaista paavia: **Pius IX:n** ja **Johannes XXIII:n**. Tässä ratkaisussa on kiusallista edellisen, 1800-luvun jälkipuoliskolla vaikuttaneen ultrakonservatiivisen ja reaktionäärisen paavin samastaminen uudistusmieliseen ”hyvään paaviin”, joka pani alulle Vatikaanin II kirkolliskokouksen. Pius IX esimerkiksi siunasi aikoinaan vanhemmiltaan kaapatun juutalaispojan **Edgardo Mortaran** kastamisen ja kasvattamisen katoliseen uskoon.

Galeazzi ja Pinotti selvittävät kirjassaan myös esimerkkien valossa, miten Johannes Paavali II suosi latinalaisen Amerikan sotilasjunttia myötäilleitä prelaatteja, mutta suhtautui ylen ynseästi näitä vastaan äänensä korottaneisiin kirkonmiehiin. Hän ei nimittänyt yhtäkään vapautuksen teologiaan ymmärtäväisesti saati suojeasti suhtautunutta piispaa kardinaaliksi, ja kiistattomien todistusten mukaan hän yritti taivuttaa sittemmin kirkossa kesken messun murhattua San Salvadorin arkkipiispaa **Oscar Romeroa** olemaan tukematta köyhää kansaa sotilasdiktatuuria vastaan. Joku toinen paavi olisi ehkä ajatellut, että poikkeuksellisen rohkeassa Romerossa olisi ainesta pyhimykseksi, mutta Wojtylalle tällainen ei tullut mieleenkään. Sen sijaan hän teki ennätysajassa pyhimyksen Opus Dein perustajasta **Escrivà de Balaguerista**. Galeazzi ja Pinotti omistavatkin laajan luvun tavalle, jolla Johannes Paavali II suosi kirkon piirissä vaikuttavia aggressiivisesti leviäviä ääriliikkeitä ja niiden valtapyrkimyksiä kirkon sisällä. Yksi räikeimmistä tapauksista oli *Los Legionarios de Cristo* (Kristuksen legioonalaiset), jonka johtaja **Marcial Maciel** oli syytettynä raskaista rikoksista, muun muassa pedofiiliasta, mutta nautti yhtä kaikki Vatikaanin suojelusta.

Galeazzin ja Pinottin teos ansaitsee tulla kuulluksi ja ymmärretyksi tilan-

teessa, jossa Vatikaanin poliittinen toiminta etäännytty yhä kauemmaksi yhteiskunnallisesta avoimuudesta ja eettisistä arvoista, joille kristillinen usko perustuu. Kirjoittajien analyysi ei ole propagandistinen, vaan rauhallisesti argumentoitu ja

Per Lindblad

KUN MAAILMA EI RIITÄ

Måns Broo (suom. & toim.): *Joogan filosofia. Patanjalin Yoga-sutra*. Helsinki: Gaudeamus 2010.

On varsin mielenkiintoista verrata Måns Broon suomentamaa ja toimittamaa Patanjalin joogasutrat -teosta (Gaudeamus 2010) **Arvo Tavin** (Gummerus 2004) vastaavaan laitokseen. Erot ovat huomattavat. Tavin suomennos ja tulkinta peruu Tavin opettajan **Gérard Blitzin** ja indologian professorin **Jean Varenen** 20-vuotisten joogaharjoitusten opetuksen yhteydessä käyttämään aineistoon.

Åbo Akademin uskontotieteen laitoksen dosentti Broo on tehnyt suomennoksen suoraan alkukielestä sanskritista, ja hänen esitystapansa on uskonnollisista kommentaareista tuttu. Jokainen sutra on ensin esitetty devanagari-kirjaimilla, sitten transkriboituna roomalaisille kirjaimille. Ennen Broon omaa tulkintaa on vielä sutran sanojen suora suomennos. Käännöstyö vaikuttaa huolellisesti ja hyvin tarkasti tehdyiltä, ja Broo ottaa kommentaarissaan asiantuntevasti huomioon arvovaltaisimpien kommentaattoreiden aikaisemmat tulkinnat. Sutrien ymmärtämistä helpottaa myös Broon johdannon tiivistelmät joogan esihistoriasta, Patanjalin tarusta ja ajankuvasta, sekä muutamien sanoin hahmoteltu tiivistelmä hindulaisuuden kuudesta klassisesta koulukunnasta. Vaikka lyhyet tiivistelmät eivät tuo mitään uutta Intian filosofiaan tutustuneelle, ne tukevat hyvin Patanjalin maailmankäsityksen ymmärtämistä.

Sutra-tyyliin kirjoitettujen tekstien voima – ja samalla heikkous – on niiden lyhyys. Sutrat ovat joogaopettajan opetustilanteen tiivistelmiä, jotka toisistaan irrotettuina näyttävät käsittämättömil-

hyvin dokumentoitu. Teos vetää yhteen lankoja myös monista rinnakkaisista tutkimuksista, jotka antavat aiheetta olla huolissaan roomalaiskatolisen kirkon tulevaisuudesta.

tä. Sutrien tulkinnassa opettajan merkitys korostuu. Tämä näkyy vertailtaessa Tavin ja Broon tekstejä toisiinsa. Tavin suomennos painottuu olemiseen: miten ollaan joogan tilassa eli miten ihmisenä olosta rajallisen elämän kokemuksena muut ihmiset huomioon ottaen muodostuisi suhteellisen onnellista. Tähänhän ei asanoita tai ”joogaa” tarvita, kuten Tavi Patanjalin suulla toteaa. Broo puolestaan keskittyy tekemiseen: mitä tehdä että ihmisyyttä ylittyisi, eikä jälleensyntymistä enää tapahtuisi. Esimerkiksi siinä missä Tavi harjoittaa asanoita lujasti ja lempeästi sekä siirtyy pinnallisesti tehdyistä liikkeistä hienovaraiseen olemiseen, Broo neuvoo kehon pakottamiseen väkivallan avulla: ”kivuliaassa tai vaikeassa asennossa harjoittaja keskittää mielensä loputtomaan avaruuteen oman kehonsa sijasta”.

Broon suomennoksen ymmärtämistä helpottaa, jos leikkisällä ajatuskokeella sijoittaa itsensä jumalan asemaan. Joogasutrat nimittäin kertovat, mitä minun jumalana pitäisi tehdä, jotta tuntisin itseni jumalaksi. Tätä taustaa vasten suhtautuminen toisiin ihmisiin omat lapset ja vanhemmat mukaan lukien, moraali, uskonto ja kaikki se, mikä tavalliseen tai toisiin sanoen konservatiiviseen ihmisyyteen ja tätä kautta ajallisuuteen kuuluu, muuttuu radikaalisti. Koska ihmisen elämä iloineen ja suruineen on kärsimystä, ei ole mitään järkeä ihannoida sitä. Ainoa ilo on joogaharjoitus, jonka avulla ihmisenä olemisen kärsimys päättyy. Vallastahan tässäkin, kuten kaikissa metafyy-

sisissä oppirakennelmissa on kysymys. Kuka määrää kehostani, elämästäni, kokemustodellisuudestani?

Tätä kysymyksenasettelua vasten Tavin kommentaaria voisi pitää lempeän fenomenologisena, jonka tulkinnan tavoitteena on auttaa joogan harjoittajaa kehollisena subjektina kokemaan autenttinen olemisensä. Valta on kokijalla, joogaajalla. Broon esitystapa puolestaan työntää lukijaa lohkomaan tunteensa ja kokemuksensa reaali maailman todellisuudesta metafysiseseen spekulatioon. Reali maailma ei voi olla Broon esittämän Patanjali-tulkinnan mukaan muuta kuin kärsimystä. Kärsimyksestä vapautuu joogaopettajan avulla. Valta on siis opettajalla.

Mikäli lukija ei ole sisäistänyt tiedemaailman diskursseja, Brodinin kommentaari johtaa lukijan maailmaan, joka perustuu vain omien keskinäisten suhteiden logiikkaan, omaan todellisuuteensa, jossa joogit aivan oikeasti pystyvät astumaan toisen kehoon, siirtymään seinien läpi ja liikkumaan avaruudessa. Tällaiset fysiikan lakien vastaiset uskomukset, joihin myös Brodin varovaisesti yhtyy, saattavat olla varsin etäällä niistä ”todellisista” asioista, joita noiden ideoiden oli määrä kuvata. Samalla lohkottu todellisuus pysyy lohkottuna ja valta tiukasti auktoriteeteilla; niillä, jotka pystyvät kauniilla sanoilla todistamaan yksilöiden kokemukset vääriksi.

Vartija 50 vuotta sitten

Ei kai ole ihmeellistä, jos papin silmät alkavat nähdä elämää omalla tavallaan. Hänen jumala-kuvastaan tulee sakraalinen: aivan pohjimmaltaan ajatellen kaikkien muidenkin pitäisi alati elää sunnuntaielämää, tai ainakin rientää siihen muiden päivien yli keveästi hypellen. Ja kun ei niin tapahdu, ei voi tapahtua, eivätkä ihmiset edes tule kirkkoon, seuraa masennus ja sen kirjoittama teologia.

– Pakinoitsija **Socius** *Vartijassa* 4/1961.

Bartijan matkassa vuonna 1891

Heidi Hahtela

Elis Bergroth kommentoi ”Hetken tapahtumissa” huolestuneena lahkolaisten edesottamuksia Etelä-Pohjanmaalla, mutta antaa samalla siunauksensa järjestäytyväälle vapaakirkollisuudelle. Hän seuraa myös valppaasti taistelua, jota esivalta käy ”prostituusiosta” johtuvia sukupuolitauteja vastaan.

Tämä oli eräs kokous. Toisia kokouksia pitävät lahkolaiset ja heidän käytöksensä kirkkoa vastaan tulee yhä sietämättömämmäksi. Ennen ovat tyytyneet kirkon moittimiseen, nyt ryhdytään väkivaltaan samaa kirkkoa vastaan. Maalahdella ja Petolahdella esim. kastavat baptistit ihmisiä, nuoria ripillä käymättömiäkin, mitään papistolle siitä ilmoittamatta, omavaltaisesti käyttävät he kirkon hautausmaata ja heidän saarnaajansa Jansson ei enään tyydy hautaamaan vain baptisteja, hän ryhtyy luterilaistenkin hautoja siunaamaan. Niin kerrottiin minulle Maalahdella, kuinka vanha talon emäntä siellä oli kuollut, jonka tytär ja tämän mies olivat baptisteja, mutta jonka muut lapset ja omaiset niinkuin vainaja itsekin olivat luterilaisia. Tuo vävy ja tytär päättivät kuitenkin kutsua Janssonia sinne vainajan hautaa siunaamaan, vaikka muut omaiset siitä olivat suuressa tuskassa. Heidän pyynnöstään kirjoitti silloin kirkkoherra Janssonille, jossa kirjeessä tämä kiellettiin ryhtymästä kirkon papiston toimiin kirkon jäseniin nähden.

Tämän kirjeen vei eräs kirkkoraadin jäsen Janssonille hautajaistaloon kansaa siellä koossa ollessa. Kaikkein nähden repi silloin Jansson kirjeen rikki, polki sitä jalkainsa alle – ja meni sitte hautaamaan. Jos luterilainen pappi olisi menettänyt näin baptisteihin nähden, olisi koko „liberaalinen” sanomalehdistömme nostanut huutoa häntä vastaan. Mutta Jansson jatkaa vain tointansa, ilman että hän vielä on mihinkään edesvastaukseen vaadittu. Jos näin jatketaan, nousee epäilemättä se kysymys seurakuntalaisten eteen, tokko meidän kirkollamme tässä maassa enään on mitään laillista oikeutta olemassa oloon, ja se päivä koittaa kaiketi, jolloin lahkolaiset eivät ota vain hautausmaitamme, vaan kirkkojamme huostaansa. Silloinko vasta asianomaiset ryhtyvät vastarintaan? – Eikä tapaus Maalahdella ole ainoa laatuaan. Esim. Hinnerjoelta kuuluu kummia. ”Rauman lehdessä” kirjoitetaan sieltä näin: ”Uskonnollinen häiriö jatkuu yhä Waaljoen kylässä Hinnerjoella. Nyt aikovat he toimittaa pyhän ehtoollisen keskenänsä,

jota varten on haettu rippileipiä kirkkovaärtiltä, joka kuitenkin ei niitä antanut heidän käytettäväkseen. Kaste on näitten uusiuskoisten kesken toimitettu ilman luterilaisen papin avutta. Sittemmin on vielä uusi virsikirja poltettu ja nyt taas ollaan pyhän ehtoollisen jakamishommassa.”

Nyt on eriuskolaislaki olemassa, joka tahtoo järjestää uskonnolliset olot maasamme. Elleivät lahkolaiset sitä noudata, tulee ainakin pappein lakia noudattaa epäjärjestyksen poistamiseksi. Hiippakuntahallitus on epäilemättä tässä työssä tarmolla seisova heidän puolellansa, mutta asianomaisen papiston tulee ensin käydä asiaan kasiksi, huolimatta sen joukon huudoista, jolle kirkon hajoaminen olisi suurin ilo. –

Kun alituisesti kuulee tämmöisistä rettelöistä, tulee sitä enemmän olla iloinen siitä, että edes yksi lahkokunta jo hommaa itselleen järjestettyjä oloja: metodistit. Keis. Senaatti on vahvistanut säännöt heidän kirkkokunnalleen, johon aluksi tulee kuulumaan neljä seurakuntaa: Helsingissä, Tammisaarella, Turussa ja Waasassa. Ensi vuoden ensi päivästä astuvat nämä seurakunnat järjestettyyn vaikutukseen. – Kun metodistit näkyivät luulleen, että pyhäkouluissa voisivat vast’edeskin jatkaa tointansa luterilaisten lasten kanssa, huomauttaa Keis. Senaatti nimenomaan että näitäkin kouluja eriuskolaislain 6 § 2 mom. koskee, huomautus, joka oli varsin paikallaan ja voi ehkäistä monta rettelöä. – Toivotamme

uudelle alkavalle kirkkokunnalle Jumalan armoa ja siunausta!

Tuo kansamme häpeänä oleva järjestetty prostitutsiooni näkyy vihdoin saavan kuoleman iskun, vaikk’ei sitä ehdittykään pohtia viime valtiopäivillä. Ainakin hankkeita siihen suuntaan kerrotaan. Sanomalehdet ovat asiasta tietäneet seuraavaa: ”Sittenkuin se komitea, jonka toimenä on ollut tehdä prostitutsioonija kuppataudin-tarkastuksia koskeva ehdotus, on senatiin jättämässä mietinnössään m. m. ehdottanut, että kuppatauteja koskeva tilasto järjestettäisiin niin, että se kuolevaisuus- ja tautisuus-suhteista antaisi kaiken sen selvityksen, jota semmoiselta tilastolta kävisi vaatiminen, on senatille ehdoteltu, eikö niistä mainittua tilastoa koskevista toimenpiteistä huolimatta, joihin sen johdosta, että ehkä vastedes siirrytään toiseen järjestelmään prostitutsioonija kuppataudin-tarkastusten suhteen, kenties sittemmin on ryhtymisen uuden järjestelmän vaatimusten mukaan syytä olisi jo nyt koettaa Helsingin, Turun, Tampereen ja Wiipurin kaupungeista, jotka ovat ainoat kaupungit, missä ohjesääntöistä prostitutsioonija harjoitetaan, hankkia niin tarkat numerot kuin mahdollista sattuvista kuppataudin ja muiden veneristen vammojen kohtaustista, jotta näiden asian todellista laitaa osottavien numerojen avulla, ennenkuin puheena ollut uusi järjestelmä, pannaan toimeen, jotensakin luotettava vertailu nykyisen ja uuden järjestelmän välillä saataisiin aikaan. [...]